

**КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА**

БОГДАНА ОПРЯ

ІСТОРІЯ ТУРИЗМУ

навчально-методичний посібник
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 242 Туризм і реакція

Кам'янець-Подільський
2024

УДК 338.48(091)(075.8)
ББК 65.433я73
О-62

*Рекомендовано до друку рішенням вченої ради
природничо-економічного факультету
Кам'янець-Подільського національного університету
(протокол № 9 від 29 жовтня 2024 року)*

Рецензенти:

Пасєка С. Р. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри туризму і готельно-ресторанної справи Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького

Федьков О. М. – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри архівознавства, спеціальних історичних та правознавчих дисциплін Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Нестеренко В. А. – кандидат історичних наук, доцент кафедри права, професійної та соціально-гуманітарної освіти, заклад вищої освіти «Подільський державний університет»

Опря Б. О.
О-62

Історія туризму: навчально-методичний посібник для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 242 Туризм і реакція. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2024. 102 с.

Навчально-методичний посібник рекомендований для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 242 Туризм і рекреація. Він містить інформацію про зміст курсу, систему оцінювання результатів роботи студентів, пояснення та практичні рекомендації щодо виконання окремих видів діяльності, перелік тем та планів практичних занять з методичними рекомендаціями, питання та тести для самоконтролю, питання модульної контрольної роботи, завдання для самостійної роботи, список рекомендованих джерел.

УДК 338.48(091)(075.8)
ББК 65.433я73

© Опря Б. О., 2024

ВСТУП

Історія туризму є важливою складовою частиною сучасної туристичної освіти, оскільки вона дозволяє глибше зрозуміти розвиток і становлення туристичних процесів та індустрії в різні історичні періоди. Туризм, як соціально-економічне явище, має глибокі історичні корені, починаючи від античних подорожей і паломництв до сучасних масових туристичних потоків. Вивчення історії туризму дозволяє простежити еволюцію туризму як явища, його зв'язок з іншими сферами суспільного життя, такими як культура, економіка, транспорт і технології.

Актуальність даного навчально-методичного посібника полягає в тому, що сучасний світ туристичних послуг швидко змінюється, і розуміння його історичних витоків дає змогу краще орієнтуватися в цих процесах. Туризм – це одна з найбільш динамічних галузей світової економіки, яка активно впливає на міжнародні економічні зв'язки, культурний обмін та соціальний розвиток. У сучасних умовах глобалізації, де туристичні потоки зростають, знання історії туризму є необхідною основою для професіоналів у галузі, допомагаючи їм зрозуміти витoki тих чи інших явищ і трендів, передбачати можливі зміни та адаптуватися до нових умов.

Цей навчально-методичний посібник створений для того, щоб допомогти студентам, науковцям і практикам у галузі туризму глибше зрозуміти історичний контекст розвитку туризму. Він не тільки забезпечує теоретичну базу, а й демонструє практичне значення історичних знань для сучасної туристичної діяльності. У ньому розглядаються ключові етапи розвитку туризму від стародавнього світу до сучасності, з акцентом на ті події та процеси, які сприяли формуванню туризму в його сучасному вигляді.

Посібник охоплює широкий спектр тем, включаючи ранні форми подорожей, роль релігійних паломництв, розвиток курортного відпочинку в епоху Просвітництва, вплив індустріальної революції на транспортні системи та формування сучасних туристичних агентств. Окрім того, у ньому подано аналіз основних тенденцій і змін, які відбувалися в різних регіонах світу, а також висвітлено внесок окремих особистостей у розвиток туризму.

Спеціальну увагу приділено культурно-історичним аспектам туризму, зокрема впливу подорожей на обмін знаннями та ідеями між різними народами і цивілізаціями.

Сьогодні, коли туризм став одним із ключових аспектів глобальної культури, економіки та екології, розуміння його історичного шляху є неоціненним для всіх, хто прагне успішно працювати у цій галузі. Навчально-методичний посібник пропонує систематичне й узагальнене бачення розвитку туризму, що робить його актуальним інструментом для студентів, викладачів і практиків. Він допомагає краще орієнтуватися в сучасній туристичній індустрії, глибше зрозуміти механізми її функціонування і передбачати подальші тенденції її розвитку.

Відповідно до вказаних обставин **предметом** освітнього компонента «Історія туризму» є вивчення розвитку туризму як соціального, культурного та економічного явища в різні історичні періоди. Дисципліна охоплює еволюцію форм подорожей, зміну мотивації туристів, виникнення та розвиток туристичної інфраструктури, а також роль ключових історичних подій, технологій і суспільних змін, що вплинули на становлення сучасної туристичної індустрії. Вона досліджує як національні, так і глобальні аспекти історії туризму, формуючи у студентів цілісне уявлення про його розвиток від стародавніх часів до сьогодення.

Мета вивчення навчальної дисципліни «Історія туризму» полягає в тому, щоб сформуванати у студентів розуміння еволюції туризму як соціально-економічного явища та галузі, проаналізувати його розвиток у різних історичних епохах, вивчити ключові події, постаті та фактори, що вплинули на формування сучасної туристичної індустрії. Вивчення цієї дисципліни має допомогти студентам усвідомити взаємозв'язок історичних процесів із сучасними тенденціями у сфері туризму, а також зрозуміти перспективи його подальшого розвитку.

Досягнення мети передбачає розв'язання наступних **завдань**:

– ознайомлення з основними етапами розвитку туризму – дослідити виникнення та розвиток туризму від античних часів до сучасності, зрозуміти вплив суспільних, економічних і політичних процесів на його становлення;

– вивчення основних історичних постатей та подій – аналіз ролі видатних мандрівників, дослідників, науковців та підприємців, які сприяли розвитку туризму та його організаційних форм;

- дослідження впливу індустріалізації та урбанізації на туризм
- розуміння того, як технологічні досягнення (розвиток транспорту, комунікацій) змінили характер подорожей та туристичних послуг;
- аналіз розвитку туристичних інституцій та організацій – ознайомлення з історією виникнення перших туристичних агентств, клубів, міжнародних організацій, які сприяли популяризації та регулюванню туризму;
- вивчення еволюції туристичних послуг та продуктів – дослідити, як змінювалися форми туристичних продуктів і послуг відповідно до соціально-економічних умов і запитів суспільства;
- ознайомлення з історичними формами туризму – дослідження різних видів туризму (лікувальний, паломницький, культурний, рекреаційний) та їхнього розвитку в різні історичні періоди;
- аналіз впливу міжнародних подій на розвиток туризму – дослідити, як світові війни, економічні кризи та інші значущі події впливали на міжнародний та внутрішній туризм;
- формування розуміння соціальної ролі туризму – вивчити, як туризм сприяв міжкультурному обміну, економічному розвитку країн, соціальній мобільності та поліпшенню якості життя людей;
- ознайомлення з тенденціями розвитку туризму в Україні та світі – дослідити специфіку розвитку туризму в Україні, порівняти з глобальними тенденціями та зрозуміти місце української туристичної індустрії в міжнародному контексті;
- формування критичного мислення щодо перспектив розвитку туризму – на основі історичних даних аналізувати сучасні виклики та перспективи розвитку туризму, прогнозувати його еволюцію на майбутнє.

Зміст освітнього компоненту «Історія туризму» реалізується в процесі опрацювання трьох блоків: теоретичного, практичного та самостійної роботи студентів.

Теоретичний блок: охоплює ключові аспекти розвитку туризму від давнини до сучасності, включаючи витоки подорожей у стародавніх цивілізаціях (Єгипет, Греція, Рим), середньовічні паломництва, вплив географічних відкриттів та Гранд-турів у Відродження і Просвітництво, формування туристичної індустрії в ХІХ столітті завдяки індустріальній революції та ролі Томаса Кука, розвиток масового туризму у ХХ столітті з появою авіаційних

перевезень, а також сучасні тенденції глобалізації, цифрових технологій і нових форм туризму. Особлива увага приділяється соціокультурним, економічним та екологічним аспектам туризму, міжкультурному обміну та стійкому розвитку. Теоретичний блок забезпечує розуміння еволюції туризму й методологічні основи його дослідження в історичному контексті.

Практичний блок: передбачає винесення на більш вузьке, але глибоке вивчення окремих, особливо значущих для історичного пізнання тем від найдавніших часів до сьогодення. Він також має завданням виявити творчі здібності студентів, продовжити розвиток їхнього логічного мислення та ораторського мистецтва, вміння висловлювати та належним чином аргументувати власну точку зору.

Самостійна робота: передбачає розвиток вміння студентів підібрати необхідну літературу для теми практичних занять, концентрувати увагу на основних її пунктах, робити власні аргументовані висновки, систематизувати й аналізувати документи і матеріали. Самостійна робота також включає в себе написання рефератів, контрольних робіт, опрацювання програмованих тем, винесених на самостійне вивчення, монографій, наукових статей.

Вивчивши курс «Історія туризму», студент повинен знати:

- ✓ основні етапи розвитку туризму;
- ✓ початкові форми подорожей у давніх цивілізаціях;
- ✓ розвиток паломництва в середньовіччі;
- ✓ великий тур у Європі в епоху Відродження;
- ✓ початок масового туризму в ХІХ столітті;
- ✓ вплив транспортних засобів на туризм;
- ✓ соціально-економічні чинники розвитку туризму;
- ✓ відомі історичні туристичні маршрути;
- ✓ вплив культурних, релігійних та політичних факторів на туризм;
- ✓ розвиток туристичної інфраструктури;
- ✓ внесок видатних особистостей в історію туризму;
- ✓ сучасні тенденції в розвитку туризму.

Студент повинен вміти:

- ✓ аналізувати розвиток туризму в історичному контексті;
- ✓ визначати ключові етапи розвитку туризму;

- ✓ оцінювати вплив соціальних, економічних та культурних факторів на туризм;
- ✓ виявляти закономірності в розвитку туризму;
- ✓ розуміти вплив змін у транспорті та інфраструктурі на туристичні потоки;
- ✓ прогнозувати майбутні тенденції, спираючись на історичні події;
- ✓ описувати внесок окремих осіб і подій у розвиток туризму;
- ✓ визначати вплив історичних подій на розвиток туризму;
- ✓ застосовувати історичні знання для аналізу сучасних туристичних продуктів;
- ✓ оцінювати сучасні туристичні продукти через призму історії;
- ✓ ідентифікувати відмінності між ранніми та сучасними формами туризму;
- ✓ працювати з джерелами інформації з історії туризму;
- ✓ структуровано викладати результати досліджень;
- ✓ розробляти екскурсійні програми з історичним контекстом;
- ✓ створювати тематичні екскурсії, враховуючи історичний розвиток;
- ✓ критично осмислювати питання сталого розвитку туризму;
- ✓ пропонувати шляхи збереження культурної спадщини в туристичній діяльності.

Навчально-методичний посібник містить інформацію про зміст курсу, систему оцінювання результатів роботи студентів, пояснення та практичні рекомендації щодо виконання окремих видів діяльності, перелік тем та планів практичних занять з методичними рекомендаціями, питання для самоконтролю та тести, питання модульної контрольної роботи, список рекомендованих джерел і літератури.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви тем	Кількість годин			
	Ра- зом	У тому числі		
		лекційні заняття	практичні заняття	самостійна робота
Тема 1. Мандрівництво в античні часи.	20	4	4	12
Тема 2. Подорожі в епоху середньовіччя.	20	4	4	12
Тема 3. Епоха великих географічних відкриттів та їх значення в історії мандрівництва.	20	4	4	12
Тема 4. Туризм в новий час.	20	4	4	12
Тема 5. Міжнародний туризм в ХІХ – першій чверті ХХІ ст.	20	4	4	12
Тема 6. Особливості розвитку туризму в Україні.	20	4	4	12
Разом годин	120	24	24	72

ЗМІСТ КУРСУ

Мандрівництво в античні часи

Мандрівництво в античні часи: основні передумови та значення. Чинники мандрівництва в античні часи (розвиток торгівлі, військові експедиції та дипломатичні місії). Внесок давніх китайців в історію мандрівництва: розробка Шовкового шляху, перші картографічні знання та технічні винаходи. Давні фінікійці та їхні досягнення в мореплаванні: створення перших великих торгових флотів і відкриття нових маршрутів у Середземномор'ї. Подорожі стародавніх греків: наукові експедиції, колонізація та поширення елліністичної культури. Дослідження Гомера, Геродота та інших грецьких мандрівників. Римська імперія та її роль у розвитку мандрівництва: будівництво доріг, поширення римської культури та розвиток міжнародної торгівлі. Подорожі в Римській імперії, як елемент дипломатії та розширення меж імперії. Перші екскурсиводи та путівники, що з'явилися в епоху античності: допомога мандрівникам у дослідженні нових територій. Роль римських кур'єрів та посланців у поширенні знань і технологій між різними регіонами. Вплив античних мандрівників на розвиток географічних та етнографічних знань. Завоювання нових територій та формування міжнародних маршрутів у Середземномор'ї. Значення мандрівництва в античні часи для майбутніх поколінь мандрівників.

Подорожі в епоху середньовіччя

Загальні особливості подорожей у Середньовіччі. Вплив феодальної системи та релігії на мандрівництво. Внесок арабської цивілізації у розвиток подорожей. Морські подорожі норманів та відкриття нових територій. Хрестові походи як стимул для розвитку мандрівництва. Паломницькі маршрути до святих місць. Торговельні шляхи та їхній розвиток у середньовічну епоху. Зародження «освітнього» туризму та подорожі студентів до університетів. Виникнення заїжджих дворів і готелів. Внесок купців і мандрівників у поширення культурного обміну. Роль церкви в організації подорожей та паломництв. Розвиток транспортної

інфраструктури середньовічної Європи. Значення середньовічних подорожей для подальшого розвитку туризму.

Епоха великих географічних відкриттів та їх значення в історії мандрівництва

Епоха великих географічних відкриттів: передумови та причини. Розвиток навігації та картографії. Подорожі Христофора Колумба та відкриття Америки. Експедиція Васко да Гама до Індії. Подорожі Фернана Магеллана та перша навколосвітня подорож. Дослідження Африки та відкриття мису Доброї Надії. Подорожі та відкриття у другій половині XVI – XVII ст. Розвиток англійських і голландських колоніальних експедицій. Відкриття та дослідження Північної та Південної Америки. Колонізація нових територій і початок трансконтинентальної торгівлі. Розвиток морського транспорту та впровадження нових типів суден. Формування перших міжнародних торговельних маршрутів. Вплив відкриттів на розвиток міжнародного туризму та мандрівництва.

Туризм в новий час

Геополітичні пріоритети в новий час і їхній вплив на туризм. Політичні передумови розвитку туризму у зв'язку з миром і стабільністю в Європі. Використання морських транспортних засобів для розвитку міжнародних подорожей. Виникнення та розвиток морських курортів як популярних туристичних напрямків. Розвиток залізничного транспорту та його вплив на масовий туризм. Зростання туристичної галузі в кінці XIX ст. і розширення доступу до подорожей. Зародження туризму в Північній Америці та створення перших туристичних маршрутів. Становлення нового виду туризму, зокрема організованих групових подорожей. Розвиток бальнеологічних курортів і популяризація лікувального туризму. Еволюція готельної справи у світі від Середньовіччя до нового часу. Вплив технологічних інновацій на розвиток туризму. Зростання міжнародного туризму та поява нових туристичних destинацій. Значення туризму для економічного розвитку країн у новий час.

Міжнародний туризм в ХІХ – першій чверті ХХІ ст.

Перші туристичні організації та їхній вплив на розвиток міжнародного туризму. Зародження цивілізаційного туризму і поширення культурних подорожей. Готельне господарство та його функціонування і розвиток у ХІХ ст. Розвиток транспортних систем, включаючи залізничний та морський транспорт, і їхній вплив на туризм. Туризм у міжвоєнний період (1918–1939) та зростання популярності організованих подорожей. Післявоєнний розвиток туризму (1945–1960-ті роки) та збільшення доступності подорожей. Революція авіатуризму (1960-ті – 1980-ті роки) і масовий доступ до авіаперельотів. Туризм у кінці ХХ ст.: нові тенденції, виклики глобалізації та зростання екологічного туризму. Міжнародний туризм у ХХІ столітті: цифровізація, індивідуальні подорожі та поширення доступу до нових ринків. Перспективи розвитку міжнародного туризму в умовах глобальних змін. Вплив технологій на туристичні послуги у ХХІ столітті. Екологічні та соціальні виклики міжнародного туризму в сучасному світі.

Особливості розвитку туризму в Україні.

Мандрівництво та гостинність в Україні в давні та середні віки, їхній вплив на розвиток культури. Розвиток туризму в Україні наприкінці ХІХ на початку ХХ ст. та перші спроби організації туристичних маршрутів. Перші туристичні організації, їхня роль у популяризації мандрівництва. Туризм на теренах УРСР: особливості розвитку та обмеження в умовах радянської системи. Український туризм другої половини ХХ століття: формування нових напрямків та зміни у туристичних практиках. Розвиток готельного господарства та туристичної інфраструктури в Україні. Сучасний туризм в Україні: нові тренди, виклики та можливості. Роль природних ресурсів та культурної спадщини в розвитку українського туризму. Вплив євроінтеграційних процесів на туристичну галузь України. Перспективи розвитку внутрішнього та міжнародного туризму в Україні. Взаємозв'язок між туризмом і економічним розвитком країни. Значення екологічного та культурного туризму для майбутнього України.

ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ДО ЇХ ПІДГОТОВКИ

ТЕМА 1 МАНДРІВНИЦТВО В АНТИЧНІ ЧАСИ (4 год.)

Мета: Ознайомити студентів з особливостями мандрівництва в античні часи, проаналізувати мотиви, засоби пересування та умови подорожей того періоду, а також дослідити вплив античних подорожей на розвиток сучасної туристичної індустрії.

Питання для обговорення:

1. Мотивація та цілі подорожей у Стародавньому Єгипті, Греції та Римі. Роль подорожей у розвитку античних цивілізацій.
2. Засоби пересування та інфраструктура. Основні засоби транспортування у античні часи.
3. Виклики та небезпеки подорожей. Перешкоди і ризики, з якими стикалися мандрівники.
4. Значення мандрівництва для культури і економіки. Значення паломництва та спортивних подій (Олімпійські ігри) для мандрівництва.

Література

Основна:

1. Абрамов В. В., Тонкошкур М. В. Історія туризму. Харків: ХНАМГ, 2010. 294 с.
2. Історія туризму: навч. посіб. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022. 200 с.
3. Лиман С. І., Парфіненко А. Ю., Посохов І. С. Історія туризму. Суми: Університетська книга, 2018. 372 с.
4. Мальська М., Паньків Н., Ховалко А. Історія розвитку туризму. Львів. 2016. 117 с.
5. Устименко Л. М., Афанасьєв І. Ю. Історія туризму. Київ: Алерта, 2023. 378 с.

Додаткова:

1. Грановська В. Г., Кацемір Г. О., Фесенко Г. О. Індустрія туризму як вектор конкурентоспроможного регіонального розвитку. Херсон: Олді-Плюс, 2020. 153 с.
2. Дем'яненко С. Г., Поліщук Т. М. Історія туризму. Одеса: ОДЕКУ, 2019. 122 с.
3. Заячук О., Брик С. Історія туризму. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича: Рута, 2022. 199 с.
4. Кузишин А. В. Історія туризму. Тернопіль: Вектор, 2019. 303 с.
5. Мальська М. П., Антонюк Н. В., Ганич Н. М. Міжнародний туризм і сфера послуг. Київ: Знання, 2008. 661с.
6. Опря Б. О. Особливості підготовки фахівців сфери гостинності в провідних закладах Європи. Вісник науки та освіти. 2024. № 2 (20). С. 1054-1068.
7. Опря Б. О. Туризм як вид економічної дипломатії. Проблеми, пріоритети та перспективи сталого розвитку в ХХІ столітті. Матеріали XV міжнародної науково-практичної конференції. Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський: Видавець Ковальчук О. В., 2023. С. 245-248.
8. Сучасні вектори розвитку туризму: тенденції та перспективи країн Європейського регіону: монографія / за заг. ред. Л. Б. Заставецької. Тернопіль: ТНПУ, 2020. 179 с.
9. Туризм і гостинність: досвід і сучасні реалії: колективна монографія / ред. С. Р. Бабушко; НУФВСУ, Кафедра туризму. Київ: ФОП Гуляєва В. М., 2021. 242 с.

Методичні рекомендації:

Перед початком підготовки до першого питання слід ознайомитися з історичними джерелами, що стосуються мандрівництва в античні часи. Це можуть бути твори античних істориків, географів та філософів (Геродот, Страбон, Пліній Старший). Важливо звернути увагу на тексти, що розповідають про мандри таких відомих постатей, як Одиссей, Олександр Македонський, а також про експедиції римлян.

З'ясуйте, як подорожі впливали на культурний та економічний розвиток античних суспільств. Як мандри сприяли обміну знаннями, торгівлі, поширенню релігійних та філософських ідей?

Виділіть основні причини, які спонукали людей до мандрів у античні часи. Це могли бути торговельні, військові, дослідницькі, релігійні або освітні подорожі. Проаналізуйте, як ці цілі змінювались з плином часу та залежно від політичної ситуації.

Друге питання потребує ознайомлення з основними засобами транспортування у античні часи. Це охоплює як наземні, так і водні шляхи. Наземні подорожі здійснювалися пішки, на конях, візках чи колісницях. Важливими також були водні шляхи – кораблі та човни, що використовувалися для торгівлі й військових експедицій. Дослідження різних видів транспорту дозволить зрозуміти, як технології та засоби пересування розвивалися в залежності від географічних та культурних особливостей.

Особливу увагу варто приділити розвитку інфраструктури для подорожей. Це передбачає вивчення античних доріг, таких як римські, що сприяли ефективному пересуванню армій і торговців. Проаналізуйте роль гавань, які були ключовими точками для мореплавців. Зверніть увагу на створення місць для відпочинку мандрівників, таких як готелі, караван-сараї та дорожні станції, що забезпечували необхідні умови для тривалих подорожей.

Під час підготовки варто зосередитися на тому, як ці елементи інфраструктури сприяли економічному розвитку, культурним обмінам і зміцненню політичної влади античних держав.

При підготовці до третього питання важливо дослідити, з якими перешкодами стикалися мандрівники в античному. Також варто врахувати ризики нападів розбійників або ворожих племен, які часто чекали на беззахисних подорожніх. Знання про ці загрози допоможе зрозуміти, як мандрівники готувалися до подорожей та як організовували безпеку.

Безпека подорожей була залежною від розвитку інфраструктури та політичної стабільності в регіоні. Важливо дослідити, як різні держави, такі як Римська імперія, забезпечували безпеку своїх шляхів, зокрема за допомогою створення постів охорони або патрулів на основних дорогах. Також зверніть увагу на роль супроводжуючих гідів і караванів, які надавали додатковий рівень захисту під час тривалих мандрів.

Кліматичні умови мали значний вплив на подорожі. Дослідіть, як сезонні зміни погоди – дощі, снігопади, посухи або шторми – впливали на можливість пересування як сушею, так і морем.

Під час підготовки до четвертого питання варто дослідити, як мандрівництво впливало на розвиток економіки та торгівлі в античному світі. Особливу увагу слід приділити дослідженню «Шовкового шляху» і морських торговельних маршрутів, які зв'язували Європу, Азію та Африку, та як ці шляхи сприяли розширенню контактів між різними культурами.

Не менш важливим є вплив мандрівництва на культурний розвиток та поширення знань. Подорожі науковців, філософів і митців сприяли обміну ідеями між різними народами. На семінарі варто обговорити, як подорожі дозволяли поширювати філософські вчення, наукові відкриття та художні стилі.

Окремо слід розглянути значення паломництва та спортивних подій, зокрема Олімпійських ігор, для мандрівництва. Паломники долали великі відстані, щоб відвідати святі місця, що сприяло обміну культурними і релігійними ідеями. Олімпійські ігри, в свою чергу, залучали не лише атлетів, а й глядачів з усіх куточків Греції та інших регіонів, створюючи важливий простір для культурної інтеграції.

Питання для самоконтролю:

1. Які основні мотиви спонукали людей до подорожей у античні часи?
2. Як розвивалася інфраструктура для мандрівництва у Стародавньому Римі та Греції?
3. Які види транспорту використовувалися для подорожей у античні часи?
4. Які були основні небезпеки і виклики, з якими стикалися мандрівники в античному світі?
5. Як впливали подорожі на розвиток економіки та торгівлі в античних цивілізаціях?
6. Яку роль відігравали подорожі у поширенні культурних та наукових знань?
7. Що таке паломництво в античному світі і яке його значення для мандрівництва?
8. Які були відомі маршрути античних мандрівників і яке їхнє значення?
9. Як подорожі вплинули на формування античних імперій?
10. Які паралелі можна провести між мандрівництвом в античні часи і сучасними туристичними подорожами?

ТЕМА 2

ПОДОРОЖІ В ЕПОХУ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

(4 год.)

Мета: Дослідити особливості подорожей у середньовічний період, вивчити мотиви мандрівників, умови та засоби пересування, а також вплив середньовічних подорожей на соціально-економічний і культурний розвиток тогочасного суспільства.

Питання для обговорення:

1. Мотивація подорожей у Середньовіччі (релігійні паломництва, торгові подорожі та військові походи).
2. Основні маршрути та засоби пересування. Наземні та морські шляхи подорожей у Середньовіччі.
3. Інфраструктура для мандрівників. Постоялі двори, монастирі та ринки як важливі пункти зупинок.
4. Виклики та небезпеки середньовічних подорожей. Вплив епідемій та політичної нестабільності.

Література

Основна:

1. Абрамов В. В., Тонкошкур М. В. Історія туризму. Харків: ХНАМГ, 2010. 294 с.
2. Історія туризму: навч. посіб. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022. 200 с.
3. Лиман С. І., Парфіненко А. Ю., Посохов І. С. Історія туризму. Суми: Університетська книга, 2018. 372 с.
4. Мальська М., Паньків Н., Ховалко А. Історія розвитку туризму. Львів. 2016. 117 с.
5. Устименко Л. М., Афанасьєв І. Ю. Історія туризму. Київ: Алерта, 2023. 378 с.

Додаткова:

1. Грановська В. Г., Кацемір Г. О., Фесенко Г. О. Індустрія туризму як вектор конкурентоспроможного регіонального розвитку. Херсон: Олді-Плюс, 2020. 153 с.
2. Дем'яненко С. Г., Поліщук Т. М. Історія туризму. Одеса: ОДЕКУ, 2019. 122 с.

3. Заячук О., Брик С. Історія туризму. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича: Рута, 2022. 199 с.
4. Кузишин А. В. Історія туризму. Тернопіль: Вектор, 2019. 303 с.
5. Мальська М. П., Антонюк Н. В., Ганич Н. М. Міжнародний туризм і сфера послуг. Київ: Знання, 2008. 661с.
6. Опря Б. О. Особливості підготовки фахівців сфери гостинності в провідних закладах Європи. Вісник науки та освіти. 2024. № 2 (20). С. 1054-1068.
7. Опря Б. О. Туризм як вид економічної дипломатії. Проблеми, пріоритети та перспективи сталого розвитку в ХХІ столітті. Матеріали XV міжнародної науково-практичної конференції. Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський: Видавець Ковальчук О. В., 2023. С. 245-248.
8. Сучасні вектори розвитку туризму: тенденції та перспективи країн Європейського регіону: монографія / за заг. ред. Л. Б. Заставецької. Тернопіль: ТНПУ, 2020. 179 с.
9. Туризм і гостинність: досвід і сучасні реалії: колективна монографія / ред. С. Р. Бабушко; НУФВСУ, Кафедра туризму. Київ: ФОП Гуляєва В. М., 2021. 242 с.

Методичні рекомендації:

При підготовці до першого заняття важливо звернути увагу на три основні мотиви подорожей у Середньовіччі: релігійні паломництва, торгові експедиції та військові походи. Мандрівники долали великі відстані, щоб знайти очищення, отримати прощення або виконати релігійні обітници, що робило паломництво важливою складовою середньовічної культури.

Торгові подорожі мали важливий економічний характер. Торговці подорожували з метою поширення товарів, таких як шовк, прянощі, дорогоцінні метали, по Європі, Близькому Сходу та Азії. Це сприяло розширенню торговельних шляхів і налагодженню зв'язків між різними культурами, включаючи розвиток торгових міст і портів.

Окремо важливо дослідити вплив Хрестових походів на розвиток мандрівництва. Хрестові походи не лише мали військовий характер, але й відкривали нові маршрути, сприяли культурним і торговим контактам між християнським та мусульманським світом.

При підготовці другого питання слід охарактеризувати як проходили відомі караванні шляхи, які зв'язували Європу, Азію та Близький Схід. Подорожі сушею часто здійснювались караванами, що допомагало мандрівникам забезпечити безпеку та взаємну підтримку під час довгих подорожей. Водночас морські шляхи мали важливе значення для торгівлі та військових експедицій, забезпечуючи швидше транспортування товарів і людей між портами Середземного моря, Північної та Балтійської морських зон.

Важливу роль у середньовічних подорожах відігравали караванні шляхи та гавані. Караванні маршрути, що простягалися через пустелі та гірські райони, були основними засобами пересування торговців і паломників. Ці шляхи включали мережу торгових постів та караван-сараїв, що забезпечували відпочинок і безпеку мандрівників. Гавані, своєю чергою, були ключовими центрами для мореплавців, особливо в регіонах Середземного та Чорного морів, де відбувався активний обмін товарами між різними культурами. Розвиток цих транспортних мереж сприяв розширенню економічних і культурних зв'язків між Європою, Азією та Африкою.

Третє питання передбачає аналіз інфраструктури Середньовіччя для мандрівників, котра була досить розвиненою завдяки наявності готелів, монастирів та ринків. Гостинці та караван-сараї, розташовані вздовж основних торговельних шляхів, пропонували подорожнім притулок, їжу та місце для відпочинку. Монастирі також відігравали важливу роль, надаючи притулок паломникам та тим, хто подорожував із релігійних або гуманітарних причин. Ринки, які зосереджувалися біля міст і сіл, служили важливими пунктами для торгівлі, обміну товарами та культурними контактами між мандрівниками з різних країн.

Стан доріг у Середньовіччі був різноманітним залежно від регіону, але загалом дороги часто були погано доглянуті й небезпечні. У деяких місцях подорожнім загрожували розбійники та природні перешкоди, тому забезпечення безпеки було ключовим аспектом подорожей. Влада деяких країн намагалася забезпечувати охорону на певних ділянках шляхів, створювати укріплені станції та пункти охорони, щоб захистити мандрівників і торгові каравани від загроз.

Четверте питання передбачає висвітлення подорожей в Середньовіччі, котрі супроводжувалися численними ризиками, пов'язаними з природними умовами, розбійниками та війнами. Небезпека виникала через погану якість доріг, складний рельєф, несприятливі кліматичні умови, такі як сильні зливи, повені чи суворі зими. Розбійники та банди, що нападали на каравани й окремих подорожніх, були поширеною загрозою, особливо в віддалених і малонаселених місцях. Військові конфлікти та локальні війни також створювали значні труднощі для пересування, роблячи дороги небезпечними, а часом і зовсім непрохідними.

Епідемії, такі як Чорна смерть, суттєво впливали на мобільність населення, зупиняючи рух людей через заражені регіони та блокуючи важливі торгові шляхи. Політична нестабільність у різних державах також негативно відбивалася на подорожах, зокрема через часті зміни влади та відсутність належної безпеки на шляхах. Блокпости, конфіскації майна мандрівників, війни між феодалами і відсутність централізованої влади ставили під загрозу торгові й паломницькі маршрути.

Питання для самоконтролю:

1. Які основні мотиви мандрівництва в середньовічний період?
2. Як релігійні паломництва вплинули на розвиток подорожей у Середньовіччі?
3. Які були основні маршрути для торгових подорожей у Середньовіччі?
4. Яку роль відігравали хрестові походи у розвитку середньовічного мандрівництва?
5. Які засоби пересування використовувалися для подорожей у Середньовіччі?
6. Яка інфраструктура забезпечувала зупинки та проживання для мандрівників у цей період?
7. Які були головні небезпеки, з якими стикалися мандрівники у Середньовіччі?
8. Як війни та політична нестабільність впливали на можливості подорожей у Середньовіччі?
9. Яким чином середньовічні торговці долали перешкоди на шляху між різними регіонами?
10. Як епідемії, такі як "Чорна смерть", вплинули на пересування та подорожі у Середньовіччі?

ТЕМА 3

ЕПОХА ВЕЛИКИХ ГЕОГРАФІЧНИХ ВІДКРИТТІВ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ В ІСТОРІЇ МАНДРІВНИЦТВА

(4 год.)

Мета: Дослідити епоху Великих географічних відкриттів, вивчити їхній вплив на розвиток мандрівництва, розширення торгових шляхів та культурний обмін між різними частинами світу, а також проаналізувати їхнє значення для подальшого формування світової туристичної індустрії.

Питання для обговорення:

1. Передумови Великих географічних відкриттів (економічні, політичні та наукові чинники).
2. Основні мандрівники епохи (Христофор Колумб, Васко да Гама, Фернан Магеллан).
3. Нові маршрути та їх вплив на розвиток торгівлі. Відкриття морських шляхів до Америки, Індії та навколо Африки.
4. Вплив географічних відкриттів на культуру і наукові знання.
5. Значення Великих географічних відкриттів для мандрівництва.
6. Практичне завдання: аналіз подорожі мандрівника (створення карти маршруту та короткий опис його відкриттів).
7. Великі географічні відкриття та зміна геополітичного становища європейських держав.
8. Великі географічні відкриття та розвиток колоніальних імперій і глобальної економіки.

Література

Основна:

1. Абрамов В. В., Тонкошкур М. В. Історія туризму. Харків: ХНАМГ, 2010. 294 с.
2. Історія туризму: навч. посіб. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022. 200 с.
3. Лиман С. І., Парфіненко А. Ю., Посохов І. С. Історія туризму. Суми: Університетська книга, 2018. 372 с.

4. Мальська М., Паньків Н., Ховалко А. Історія розвитку туризму. Львів. 2016. 117 с.
5. Устименко Л. М., Афанасьєв І. Ю. Історія туризму. Київ: Алерта, 2023. 378 с.

Додаткова:

1. Грановська В. Г., Кацемір Г. О., Фесенко Г. О. Індустрія туризму як вектор конкурентоспроможного регіонального розвитку. Херсон: Олді-Плюс, 2020. 153 с.
2. Дем'яненко С. Г., Поліщук Т. М. Історія туризму. Одеса: ОДЕКУ, 2019. 122 с.
3. Заячук О., Брик С. Історія туризму. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича: Рута, 2022. 199 с.
4. Кузишин А. В. Історія туризму. Тернопіль: Вектор, 2019. 303 с.
5. Мальська М. П., Антонюк Н. В., Ганич Н. М. Міжнародний туризм і сфера послуг. Київ: Знання, 2008. 661с.
6. Опря Б. О. Особливості підготовки фахівців сфери гостинності в провідних закладах Європи. Вісник науки та освіти. 2024. № 2 (20). С. 1054-1068.
7. Опря Б. О. Туризм як вид економічної дипломатії. Проблеми, пріоритети та перспективи сталого розвитку в ХХІ столітті. Матеріали XV міжнародної науково-практичної конференції. Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський: Видавець Ковальчук О. В., 2023. С. 245-248.
8. Сучасні вектори розвитку туризму: тенденції та перспективи країн Європейського регіону: монографія / за заг. ред. Л. Б. Заставецької. Тернопіль: ТНПУ, 2020. 179 с.
9. Туризм і гостинність: досвід і сучасні реалії: колективна монографія / ред. С. Р. Бабушко; НУФВСУ, Кафедра туризму. Київ: ФОП Гуляєва В. М., 2021. 242 с.

Методичні рекомендації:

Підготовка першого питання передбачає аналіз Великих географічних відкриттів, котрі були зумовлені кількома ключовими чинниками. Економічно Європа потребувала нових торгових шляхів до Азії через зростаючий попит на спеції, шовк та інші товари. Політично, європейські держави, зокрема Іспанія та Португалія, прагнули зміцнити свої позиції, знаходячи нові колонії та ресурси,

що сприяло розвитку експансії. Науково, розвиток навігації, вдосконалення кораблебудування (наприклад, каравели), компасу та картографії полегшили морські подорожі та відкриття нових земель. Ці фактори разом підштовхнули європейців до активних дослідницьких експедицій

Методичні рекомендації до другого питання мають акцентувати увагу на ключових відкриттях та географічних дослідженнях цих постатей. Рекомендується спочатку описати, як Христофор Колумб відкрив Америку в 1492 році, прагнучи знайти західний шлях до Індії, а також важливість цього відкриття для європейської колонізації. Далі варто згадати про Васко да Гаму, який у 1498 році відкрив морський шлях до Індії навколо Африки, що сприяло розвитку португальської колоніальної імперії. Завершіть описом Фернана Магеллана, який першим очолив експедицію, що здійснила навколосвітнє плавання (1519-1522), підтвердивши кулястість Землі. У цьому контексті варто звернути увагу й на внесок інших дослідників у розширення знань про світ.

При підготовці до третього питання необхідно висвітлити ключову роль географічних відкриттів у трансформації світової торгівлі. Рекомендується пояснити, як відкриття Колумбом Америки в 1492 році започаткувало активний обмін між Європою та Новим Світом, привносячи нові товари, такі як золото, срібло, цукор та тютюн. Далі варто наголосити на досягненні Васко да Гама, який у 1498 році відкрив морський шлях до Індії навколо Африки, що дозволило європейським державам встановити контроль над торгівлею прянощами та іншими цінними товарами. Це зменшило залежність від традиційних сухопутних маршрутів і сприяло піднесенню Португалії та Іспанії як світових морських держав.

При підготовці до четвертого питання студенти мають акцентувати увагу на глобальному розширенні європейського світогляду. Рекомендується зазначити, що відкриття нових земель у Північній та Південній Америці, Африці та Азії не лише збагатили європейські країни ресурсами, такими як золото, срібло, спеції та екзотичні рослини, а й суттєво розширили знання про географію, біологію, етнографію. Важливо підкреслити, як ці відкриття сприяли розвитку науки, картографії, а також філософських роздумів про місце людини у світі. Також варто звернути увагу на

взаємний культурний обмін між народами, що привело до появи нових ідей і культурних впливів в Європі та поза її межами.

Підготовка до п'ятого питання повинна підкреслювати, що географічні відкриття XV-XVI століть суттєво розширили горизонти мандрівництва. Рекомендується пояснити, що відкриття нових морських шляхів до Америки, Індії та навколо Африки зробили подорожі більш доступними та сприяли активізації глобальної торгівлі. Європейські купці отримали нові можливості для імпорту цінних товарів, таких як спеції, золото, срібло, і при цьому зросли економічні зв'язки між континентами. Важливо підкреслити, що поряд із матеріальними ресурсами відбувався активний культурний обмін – поширювалися знання, ідеї, релігії та технології між різними народами, що стимулювало розвиток науки та культури у всьому світі.

При підготовці до шостого питання необхідно дати детальний аналіз конкретної експедиції. Рекомендується вибрати одного з відомих мандрівників (наприклад, Христофора Колумба, Васко да Гама або Фернана Магеллана) та спочатку створити карту його подорожі, позначивши ключові зупинки та відкриті ним землі. Потім слід скласти короткий опис основних досягнень цієї експедиції: нові географічні відкриття, встановлені торгові шляхи, контакти з новими народами або внесок у наукове знання. У завданні важливо підкреслити, як подорожі вплинули на розвиток світової історії, торгівлі та культури.

Підготовка сьомого питання має підкреслити, що відкриття нових земель суттєво змінили баланс сил у Європі. Рекомендується пояснити, що Іспанія і Португалія стали провідними колоніальними державами, здобувши контроль над великими територіями в Америці, Африці та Азії, що збагатило їх за рахунок нових ресурсів. Це послабило роль Італії, яка до того часу контролювала більшість торговельних шляхів до Азії, і підштовхнуло Англію, Францію та Нідерланди до створення власних колоніальних імперій. Нові торгові шляхи сприяли піднесенню морських держав, а конкуренція за колонії та ресурси призвела до багатівікових геополітичних суперечок і війн між європейськими державами.

Восьме питання повинно акцентувати увагу на тому, як відкриття нових земель сприяли формуванню колоніальних імперій та глобальної економіки. Рекомендується пояснити, що Іспанія, Португалія, а пізніше Англія, Франція та Нідерланди заснували

колонії в Америці, Африці та Азії, отримуючи доступ до багатих природних ресурсів (золота, срібла, спецій, цукру, тютюну тощо). Це призвело до зростання міжнародної торгівлі та створення перших глобальних торгових мереж. Колоніальні держави накопичували багатства, що змінило економічний баланс у світі, сприяло розвитку капіталізму та становленню глобальних ринків. Крім того, колоніалізм мав великий вплив на розвиток транспорту, фінансових систем і зміцнення зв'язків між континентами.

Питання для самоконтролю:

1. Які були основні причини, що призвели до початку Великих географічних відкриттів?
2. Яку роль відіграли морські технології у розвитку досліджень нових територій?
3. Як відкриття Америки змінило хід історії мандрівництва та торгівлі?
4. Які відкриття зробили Христофор Колумб, Васко да Гама та Фернан Магеллан?
5. Які нові торгові шляхи були прокладені під час Великих географічних відкриттів?
6. Як вплинули географічні відкриття на культуру та наукові знання того часу?
7. Які соціальні та економічні наслідки мали Великі географічні відкриття для Європи та колонізованих територій?
8. Які труднощі та небезпеки супроводжували мандрівників під час їхніх експедицій?
9. Яку роль відіграли європейські монархії у фінансуванні дослідницьких подорожей?
10. Як епоха Великих географічних відкриттів вплинула на формування сучасної туристичної індустрії?

ТЕМА 4

ТУРИЗМ В НОВИЙ ЧАС

(4 год.)

Мета: Ознайомити студентів з розвитком туризму в епоху Нового часу, дослідити основні зміни в мандрівництві, що стали можливими завдяки промисловій революції, технічному прогресу та соціальним перетворенням, а також проаналізувати вплив цих факторів на становлення сучасної туристичної індустрії.

Питання для обговорення:

1. Основні геополітичні та економічні чинники розвитку туризму.
2. Роль морського та залізничного транспорту у розвитку туризму.
3. Етапи зародження та розвитку морських курортів
4. Вплив бальнеологічних курортів на розвиток туристичної галузі.
5. Розвиток готельної справи від Середньовіччя до XIX ст.
6. Розвиток туристичної галузі наприкінці XIX ст. та зародження туризму у Північній Америці.
7. Чинники становлення нових видів туризму.

Література

Основна:

1. Абрамов В. В., Тонкошкур М. В. Історія туризму. Харків: ХНАМГ, 2010. 294 с.
2. Історія туризму: навч. посіб. Чернівці: Чернівец. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022. 200 с.
3. Лиман С. І., Парфіненко А. Ю., Посохов І. С. Історія туризму. Суми: Університетська книга, 2018. 372 с.
4. Мальська М., Паньків Н., Ховалко А. Історія розвитку туризму. Львів. 2016. 117 с.
5. Устименко Л. М., Афанасьєв І. Ю. Історія туризму. Київ: Алерта, 2023. 378 с.

Додаткова:

1. Грановська В. Г., Кацемір Г. О., Фесенко Г. О. Індустрія туризму як вектор конкурентоспроможного регіонального розвитку. Херсон: Олді-Плюс, 2020. 153 с.
2. Дем'яненко С. Г., Поліщук Т. М. Історія туризму. Одеса: ОДЕКУ, 2019. 122 с.
3. Заячук О., Брик С. Історія туризму. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича: Рута, 2022. 199 с.
4. Кузишин А. В. Історія туризму. Тернопіль: Вектор, 2019. 303 с.
5. Мальська М. П., Антонюк Н. В., Ганич Н. М. Міжнародний туризм і сфера послуг. Київ: Знання, 2008. 661с.
6. Опря Б. О. Особливості підготовки фахівців сфери гостинності в провідних закладах Європи. Вісник науки та освіти. 2024. № 2 (20). С. 1054-1068.
7. Опря Б. О. Туризм як вид економічної дипломатії. Проблеми, пріоритети та перспективи сталого розвитку в ХХІ столітті. Матеріали XV міжнародної науково-практичної конференції. Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський: Видавець Ковальчук О. В., 2023. С. 245-248.
8. Сучасні вектори розвитку туризму: тенденції та перспективи країн Європейського регіону: монографія / за заг. ред. Л. Б. Заставецької. Тернопіль: ТНПУ, 2020. 179 с.
9. Туризм і гостинність: досвід і сучасні реалії: колективна монографія / ред. С. Р. Бабушко; НУФВСУ, Кафедра туризму. Київ: ФОП Гуляєва В. М., 2021. 242 с.

Методичні рекомендації:

При підготовці до першого питання студенти мають зосередитися на ключових подіях і процесах, що вплинули на формування туризму. Рекомендується пояснити, що стабілізація політичної ситуації в Європі після Віденського конгресу (1815 р.) та інших міжнародних домовленостей сприяла зростанню безпеки для подорожей. Геополітична конкуренція між країнами за нові ринки та ресурси стимулювала розвиток інфраструктури, зокрема транспортних систем (залізниць, пароплавів), що полегшило пересування. Крім того, колоніалізм та міжнародна експансія відкрили нові туристичні напрямки для європейців, а політична

стабільність у багатьох країнах сприяла розвитку внутрішнього та міжнародного туризму.

Друге питання повинно охарактеризувати те, що розвиток транспорту став ключовим чинником розширення туристичних можливостей. Рекомендується пояснити, що поява пароплавів зробила подорожі морем швидшими, безпечнішими і доступнішими для ширших верств населення, сприяючи розвитку міжнародного туризму. Залізничний транспорт, зокрема в XIX столітті, революціонізував подорожі всередині країн, дозволивши швидко та зручно долати великі відстані, що сприяло розвитку внутрішнього туризму та формуванню туристичних напрямків у віддалених місцевостях. Ці транспортні інновації також сприяли формуванню туристичної індустрії, яка задовольняла нові потреби подорожуючих.

Третє питання має висвітлити ключові періоди та фактори, які сприяли виникненню морських курортів. Рекомендується пояснити, що перші морські курорти почали з'являтися в Європі у XVIII столітті, коли морські купання стали популярними через їхні передбачувані лікувальні властивості. До XIX століття, завдяки розвитку залізничного транспорту, морські курорти стали доступнішими для середнього класу, що призвело до їхнього розширення. Важливо підкреслити, що розвиток інфраструктури, таких як готелі, набережні та інші розважальні заклади, значно сприяв популяризації морських курортів у XX столітті, перетворюючи їх на центри масового туризму.

Четверте питання має підкреслити значення лікувальних курортів для розвитку туризму. Рекомендується пояснити, що зростання популярності бальнеологічних курортів у XIX столітті сприяло залученню великої кількості відвідувачів, які прагнули оздоровлення через лікування мінеральними водами, грязями та термальними джерелами. Це призвело до розширення туристичної інфраструктури навколо таких курортів, зокрема готелів, санаторіїв та розважальних закладів. Бальнеологічні курорти стали центрами елітного туризму, приваблюючи не лише місцевих відвідувачів, а й туристів з-за кордону, що сприяло зростанню міжнародного туризму та розвитку медичного туризму.

П'яте питання може акцентувати увагу на трансформації готелів з простих постійних дворів у розкішні заклади для туристів. Рекомендується розглянути, як у Середньовіччі заїжджі двори та

монастирі надавали подорожнім базові умови для відпочинку, часто в рамках релігійної допомоги. З розвитком торгівлі та подорожей у період Відродження з'явилися перші готелі, орієнтовані на комерційну діяльність. До XVIII-XIX століть, завдяки індустріальній революції та зростанню міст, готельна індустрія розвинулася до створення розкішних готелів із високим рівнем комфорту, таких як готель Ritz або Savoy, що стали символами соціального статусу й зручностей для подорожуючих еліт.

Шосте питання повинно висвітлити ключові процеси, що вплинули на розвиток туризму. Рекомендується пояснити, що наприкінці XIX століття розвиток залізничного транспорту, пароплавства та індустріалізація значно спростили подорожі, зробивши їх доступними для ширшого кола людей. В Європі туризм почав перетворюватися на масове явище, зокрема завдяки діяльності таких піонерів, як Томас Кук, який організовував перші туристичні поїздки. У Північній Америці туризм зароджувався паралельно з будівництвом залізничних шляхів, що відкривали доступ до національних парків, таких як Єллоустоун (1872), а також курортів уздовж Атлантичного узбережжя. Це сприяло появі перших туристичних агенцій та організації відпочинку для середнього класу.

Сьоме питання має розкрити соціальні, економічні і технологічні аспекти. Рекомендується пояснити, що індустріалізація, урбанізація та зростання середнього класу сприяли збільшенню кількості людей, які мали час і фінансові можливості для подорожей. Технологічний розвиток транспорту (залізниці, автомобілі, літаки) полегшив доступ до віддалених місць, а розширення туристичної інфраструктури (готелі, курорти, турфірми) зробило подорожі комфортнішими. Соціальні зміни, такі як поширення ідей здорового способу життя та інтерес до природи, сприяли розвитку таких видів туризму, як екотуризм, спортивний туризм і медичний туризм. Також вплив культури, моди і популяризація подорожей через літературу та мистецтво створили попит на нові туристичні напрямки та формати відпочинку.

Питання для самоконтролю:

1. Які ключові фактори сприяли розвитку туризму в епоху Нового часу?
2. Як промислова революція вплинула на розвиток туризму?

3. Яке значення мав розвиток транспортних засобів (залізниця, пароплави) для розширення туристичних можливостей?
4. Як змінилися туристичні тенденції та переваги в період Нового часу?
5. Які основні морські курорти виникли в Новий час і як вони вплинули на туристичну індустрію?
6. Як розвивалася готельна справа в Новий час і які інновації були впроваджені?
7. Які нові види туризму з'явилися в період Нового часу?
8. Як розвиток бальнеологічних курортів відобразився на туристичній індустрії в Новий час?
9. Які соціальні та культурні зміни вплинули на туристичну діяльність у цей період?
10. Як зароджувався та розвивався туризм у Північній Америці в кінці XIX століття?

ТЕМА 5

МІЖНАРОДНИЙ ТУРИЗМ В ХІХ – ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XX СТОЛІТТЯ

(2 год.)

Мета: Проаналізувати розвиток міжнародного туризму в ХІХ – першій половині ХХ століття, вивчити ключові фактори, які вплинули на його еволюцію, зокрема соціальні, економічні та технологічні зміни, а також оцінити вплив цих факторів на формування сучасних міжнародних туристичних практик і тенденцій.

Питання для обговорення:

1. Соціальні та економічні фактори розвитку міжнародного туризму в ХІХ столітті. Вплив індустріалізації та зростання доходів на туристичну активність.
2. Роль технологічних інновацій у розвитку міжнародного туризму (залізниці, пароплави, авіація).
3. Основні туристичні маршрути та напрямки ХІХ – початку ХХ століття.
4. Виникнення та розвиток туристичних агентств і готельного бізнесу.
5. Вплив світових подій на міжнародний туризм.
6. Соціальні та культурні аспекти міжнародного туризму.

Література

Основна:

1. Абрамов В. В., Тонкошкур М. В. Історія туризму. Харків: ХНАМГ, 2010. 294 с.
2. Історія туризму: навч. посіб. Чернівці: Чернівец. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022. 200 с.
3. Лиман С. І., Парфіненко А. Ю., Посохов І. С. Історія туризму. Суми: Університетська книга, 2018. 372 с.
4. Мальська М., Паньків Н., Ховалко А. Історія розвитку туризму. Львів. 2016. 117 с.
5. Устименко Л. М., Афанасьєв І. Ю. Історія туризму. Київ: Алерта, 2023. 378 с.

Додаткова:

1. Грановська В. Г., Кацемір Г. О., Фесенко Г. О. Індустрія туризму як вектор конкурентоспроможного регіонального розвитку. Херсон: Олді-Плюс, 2020. 153 с.
2. Дем'яненко С. Г., Поліщук Т. М. Історія туризму. Одеса: ОДЕКУ, 2019. 122 с.
3. Заячук О., Брик С. Історія туризму. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича: Рута, 2022. 199 с.
4. Кузишин А. В. Історія туризму. Тернопіль: Вектор, 2019. 303 с.
5. Мальська М. П., Антонюк Н. В., Ганич Н. М. Міжнародний туризм і сфера послуг. Київ: Знання, 2008. 661с.
6. Опря Б. О. Особливості підготовки фахівців сфери гостинності в провідних закладах Європи. Вісник науки та освіти. 2024. № 2 (20). С. 1054-1068.
7. Опря Б. О. Туризм як вид економічної дипломатії. Проблеми, пріоритети та перспективи сталого розвитку в ХХІ столітті. Матеріали XV міжнародної науково-практичної конференції. Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський: Видавець Ковальчук О. В., 2023. С. 245-248.
8. Сучасні вектори розвитку туризму: тенденції та перспективи країн Європейського регіону: монографія / за заг. ред. Л. Б. Заставецької. Тернопіль: ТНПУ, 2020. 179 с.
9. Туризм і гостинність: досвід і сучасні реалії: колективна монографія / ред. С. Р. Бабушко; НУФВСУ, Кафедра туризму. Київ: ФОП Гуляєва В. М., 2021. 242 с.

Методичні рекомендації:

При підготовці до першого питання розглядаємо розвиток міжнародного туризму у ХІХ столітті, котрий був значною мірою зумовлений соціальними та економічними змінами, пов'язаними з індустріалізацією. Промисловий розвиток призвів до зростання рівня доходів середнього класу, що дозволило більшій кількості людей подорожувати з метою відпочинку. Водночас покращення транспортної інфраструктури, зокрема розвиток залізниць і пароплавів, зробили подорожі більш доступними і швидкими. Зростання міської урбанізації також сприяло тому, що люди шукали можливостей для відпочинку поза містами, що стимулювало туристичну активність.

У другому питанні розглядаємо технологічні інновації, такі як розвиток залізниць, пароплавів і авіації, котрі відіграли ключову роль у розширенні туристичних можливостей. Залізниці забезпечили швидке і зручне пересування по суші, що дозволило подорожувати на великі відстані всередині континентів. Пароплави, у свою чергу, зробили морські подорожі більш надійними і регулярними, відкриваючи нові маршрути між континентами. З появою авіації в ХХ столітті туристи отримали можливість швидше і комфортніше долати великі відстані, що зробило міжнародні подорожі доступними для більшої кількості людей і прискорило глобалізацію туризму.

Третє питання аналізує розвиток у ХІХ – на початку ХХ століття популярних туристичних маршрутів європейськими країнами, зокрема Франція, Швейцарія, Італія та Велика Британія. Одним із найвідоміших маршрутів був «Гранд-тур», під час якого молодь із багатих європейських родин відвідувала культурні центри Європи для ознайомлення з мистецтвом і наукою. Крім того, популярністю користувалися курортні місця, такі як Лазурний берег і альпійські курорти для лікування та відпочинку. Розвиток залізниць і пароплавів зробив подорожі до нових напрямків, включаючи Америку, Індію та Єгипет, що стало основою для розширення міжнародного туризму.

Четверте питання аналізує виникнення туристичних агентств та розвиток готельного бізнесу у ХІХ столітті, котрі стали важливими етапами формування сучасної туристичної індустрії. Першим туристичним агентством вважається компанія Томаса Кука, яка у 1841 році почала організовувати групові подорожі, роблячи туризм доступнішим і структурованішим. Згодом агентства поширили практику пакетних турів, що включали транспорт, проживання та екскурсії. Одночасно з цим відбувався розвиток готельного бізнесу, особливо в курортних і туристичних зонах, де створювалися готелі для різних категорій туристів. Це забезпечило професіоналізацію туристичної галузі та спростило організацію подорожей для широкого загалу.

П'яте питання аналізує світові події, такі як війни, економічні кризи та політичні зміни, що значно впливали на міжнародні туристичні потоки. Війни, особливо Першу та Другу світові, призвели до суттєвого скорочення туризму через небезпеку подорожей та мобілізацію ресурсів для військових потреб.

Економічні кризи, такі як Велика депресія, зменшували доходи населення, що обмежувало можливості для подорожей. Політичні зміни, включаючи встановлення нових кордонів або зміни режимів, також впливали на доступність і безпеку певних туристичних напрямків, змінюючи популярні маршрути та пріоритети мандрівників.

Шосте питання характеризує міжнародний туризм, котрий відіграє важливу роль у культурному обміні та соціальних змінах. Подорожі дозволяють людям знайомитися з різними культурами, традиціями, мовами та звичаями, сприяючи поширенню знань і формуванню толерантності. Туристична діяльність також стимулювала розвиток інфраструктури та створення нових робочих місць, що впливало на соціально-економічні зміни в приймаючих країнах. Крім того, розвиток туризму посилював вплив глобалізації, збагачуючи національні культури новими елементами, але водночас породжуючи питання збереження автентичності та екологічної стійкості.

Питання для самоконтролю:

1. Які основні соціальні та економічні фактори сприяли розвитку міжнародного туризму в ХІХ столітті?
2. Як технологічні інновації, такі як залізниці і пароплави, вплинули на міжнародний туризм у ХІХ – початку ХХ століття?
3. Які були основні туристичні маршрути та дестинації в ХІХ столітті, і як вони змінилися на початку ХХ століття?
4. Як розвиток туристичних агентств і готельного бізнесу вплинув на міжнародний туризм у досліджуваний період?
5. Як світові війни та економічні кризи вплинули на міжнародний туризм у першій половині ХХ століття?
6. Який вплив мали соціальні та культурні зміни на міжнародний туризм у цей період?
7. Як міжнародний туризм розвивався між двома світовими війнами, і які нові тенденції з'явилися в цей час?
8. Які значні події або експозиції (наприклад, світові виставки) вплинули на розвиток міжнародного туризму в цьому періоді?

9. Як зміни в транспортних засобах, зокрема поява авіації, вплинули на туристичні маршрути та способи подорожей?
10. Який вплив на міжнародний туризм мали культурні та спортивні події, такі як Олімпійські ігри чи міжнародні культурні фестивалі, у ХІХ – першій половині ХХ століття?

ТЕМА 6

МІЖНАРОДНИЙ ТУРИЗМ У ХХІ СТОЛІТТІ

(2 год.)

Мета: Дослідити основні особливості розвитку міжнародного туризму у ХХІ столітті, проаналізувати ключові тенденції, що впливають на глобальну туристичну індустрію, вивчити вплив технологій, економічних та соціальних змін на туристичний сектор, а також оцінити сучасні виклики та перспективи для подальшого розвитку міжнародного туризму.

Питання для обговорення:

1. Розвиток цифрових технологій та вплив соціальних мереж на туризм.
2. Поява нових типів туризму: медичний, космічний, віртуальний туризм.
3. Виклики, пов'язані з пандемією COVID-19: обмеження та зміни у туристичній галузі.
4. Стійкий туризм як відповідь на глобальні екологічні проблеми.
5. Туризм у контексті глобалізації та мультикультурності.

Література

Основна:

1. Абрамов В. В., Тонкошкур М. В. Історія туризму. Харків: ХНАМГ, 2010. 294 с.
2. Історія туризму: навч. посіб. Чернівці: Чернівец. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022. 200 с.
3. Лиман С. І., Парфіненко А. Ю., Посохов І. С. Історія туризму. Суми: Університетська книга, 2018. 372 с.
4. Мальська М., Паньків Н., Ховалко А. Історія розвитку туризму. Львів. 2016. 117 с.
5. Устименко Л. М., Афанасьєв І. Ю. Історія туризму. Київ: Алерта, 2023. 378 с.

Додаткова:

1. Грановська В. Г., Кацемір Г. О., Фесенко Г. О. Індустрія туризму як вектор конкурентоспроможного регіонального розвитку. Херсон: Олді-Плюс, 2020. 153 с.

2. Дем'яненко С. Г., Поліщук Т. М. Історія туризму. Одеса: ОДЕКУ, 2019. 122 с.
3. Заячук О., Брик С. Історія туризму. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича: Рута, 2022. 199 с.
4. Кузишин А. В. Історія туризму. Тернопіль: Вектор, 2019. 303 с.
5. Мальська М. П., Антонюк Н. В., Ганич Н. М. Міжнародний туризм і сфера послуг. Київ: Знання, 2008. 661с.
6. Опря Б. О. Особливості підготовки фахівців сфери гостинності в провідних закладах Європи. Вісник науки та освіти. 2024. № 2 (20). С. 1054-1068.
7. Опря Б. О. Туризм як вид економічної дипломатії. Проблеми, пріоритети та перспективи сталого розвитку в ХХІ столітті. Матеріали XV міжнародної науково-практичної конференції. Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський: Видавець Ковальчук О. В., 2023. С. 245-248.
8. Сучасні вектори розвитку туризму: тенденції та перспективи країн Європейського регіону: монографія / за заг. ред. Л. Б. Заставецької. Тернопіль: ТНПУ, 2020. 179 с.
9. Туризм і гостинність: досвід і сучасні реалії: колективна монографія / ред. С. Р. Бабушко; НУФВСУ, Кафедра туризму. Київ: ФОП Гуляєва В. М., 2021. 242 с.

Методичні рекомендації:

При підготовці до першого питання доцільно проаналізувати, як розвиток цифрових технологій впливає на туристичну індустрію, зокрема розвиток онлайн-платформ для бронювання, пошуку інформації про туристичні напрямки та взаємодії з туристами. Особливу увагу варто приділити ролі соціальних мереж у формуванні туристичних трендів, споживчих переваг, а також їхньому впливу на маркетинг туристичних послуг і просування нових туристичних продуктів.

При підготовці до другого питання варто дослідити появу нових типів туризму, які стали можливими завдяки науково-технічному прогресу. Медичний туризм має на меті надання медичних послуг за кордоном, космічний туризм розвивається завдяки приватним космічним компаніям, а віртуальний туризм дозволяє відвідувати місця дистанційно. Зверніть увагу на

економічні та соціальні аспекти кожного виду туризму, а також на його перспективи розвитку.

При підготовці до третього питання слід дослідити вплив пандемії COVID-19 на туристичну галузь, зокрема введення обмежень на подорожі, закриття кордонів та зміни в поведінці туристів. Варто звернути увагу на те, як індустрія адаптувалася до нових умов, наприклад, розвиток внутрішнього туризму, підвищення безпеки подорожей, впровадження нових цифрових рішень та роль гігієнічних норм. Розгляньте виклики, що залишилися актуальними і після пандемії.

У четвертому питанні рекомендується дослідити концепцію стійкого туризму, яка передбачає мінімізацію негативного впливу на довкілля та максимізацію користі для місцевих громад. Зверніть увагу на екологічні ініціативи, що стосуються зменшення викидів вуглекислого газу, збереження біорізноманіття та підтримки культурної спадщини. Розгляньте, як туристична галузь може сприяти сталому розвитку і які стратегії впроваджуються для цього.

У п'ятому питанні варто розглянути вплив глобалізації на туризм, зокрема взаємодію між різними культурами та національностями через подорожі. Проаналізуйте, як глобалізація сприяє розвитку туристичної індустрії, відкриваючи нові ринки і розширюючи можливості для подорожей. Особливу увагу варто приділити питанням мультикультурності та культурного обміну, а також впливу туризму на збереження культурної ідентичності та взаємоповагу між народами.

Питання для самоконтролю:

1. Як цифрові технології змінили процес планування та організації подорожей?
2. Яку роль відіграють соціальні мережі в популяризації туристичних напрямків та формуванні споживчих уподобань?
3. Які особливості медичного туризму порівняно з іншими видами туризму?
4. Що таке космічний туризм і які його перспективи у найближчому майбутньому?
5. Які переваги та обмеження має віртуальний туризм?
6. Які основні виклики для туристичної галузі спричинила пандемія COVID-19?

7. Які заходи вживаються для підтримки туристичної галузі в умовах пандемії?
8. У чому полягає концепція стійкого туризму і чому вона важлива для сучасного туризму?
9. Як туризм може сприяти вирішенню екологічних проблем?
10. Як глобалізація впливає на культурний обмін та мультикультурність у туристичних подорожах?

ТЕМА 7

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

(4 год.)

Мета: Дослідити основні особливості розвитку туризму в Україні, проаналізувати ключові етапи та тенденції, які вплинули на формування туристичної індустрії в країні, а також вивчити сучасні виклики та перспективи для подальшого розвитку українського туризму.

Питання для обговорення:

1. Мандрівництво та гостинність в Україні в давні та середні віки.
2. Розвиток туризму в Україні наприкінці ХІХ – на початку ХХ століття.
3. Туризм на теренах УРСР. Становлення та розвитку туристичної індустрії в першій половині ХХ ст.
4. Український туризм другої половини ХХ ст. Вплив соціально-політичних факторів.
5. Сучасний туризм в Україні: тенденції розвитку та проблеми.
6. Вплив політичних і економічних змін на розвиток туризму в Україні.
7. Туристична інфраструктура та її розвиток в Україні.
8. Перспективи та виклики для розвитку туризму в Україні.

Література

Основна:

1. Абрамов В. В., Тонкошкур М. В. Історія туризму. Харків: ХНАМГ, 2010. 294 с.
2. Історія туризму: навч. посіб. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022. 200 с.
3. Лиман С. І., Парфіненко А. Ю., Посохов І. С. Історія туризму. Суми: Університетська книга, 2018. 372 с.
4. Мальська М., Паньків Н., Ховалко А. Історія розвитку туризму. Львів. 2016. 117 с.

5. Устименко Л. М., Афанасьєв І. Ю. Історія туризму. Київ: Алерта, 2023. 378 с.

Додаткова:

1. Грановська В. Г., Кацемір Г. О., Фесенко Г. О. Індустрія туризму як вектор конкурентоспроможного регіонального розвитку. Херсон: Олді-Плюс, 2020. 153 с.
2. Дем'яненко С. Г., Поліщук Т. М. Історія туризму. Одеса: ОДЕКУ, 2019. 122 с.
3. Заячук О., Брик С. Історія туризму. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича: Рута, 2022. 199 с.
4. Кузишин А. В. Історія туризму. Тернопіль: Вектор, 2019. 303 с.
5. Мальська М. П., Антонюк Н. В., Ганич Н. М. Міжнародний туризм і сфера послуг. Київ: Знання, 2008. 661с.
6. Опря Б. О. Особливості підготовки фахівців сфери гостинності в провідних закладах Європи. Вісник науки та освіти. 2024. № 2 (20). С. 1054-1068.
7. Опря Б. О. Туризм як вид економічної дипломатії. Проблеми, пріоритети та перспективи сталого розвитку в ХХІ столітті. Матеріали XV міжнародної науково-практичної конференції. Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський: Видавець Ковальчук О. В., 2023. С. 245-248.
8. Сучасні вектори розвитку туризму: тенденції та перспективи країн Європейського регіону: монографія / за заг. ред. Л. Б. Заставецької. Тернопіль: ТНПУ, 2020. 179 с.
9. Туризм і гостинність: досвід і сучасні реалії: колективна монографія / ред. С. Р. Бабушко; НУФВСУ, Кафедра туризму. Київ: ФОП Гуляєва В. М., 2021. 242 с.

Методичні рекомендації:

Перше питання аналізує особливості подорожей і розвитку системи прийому мандрівників у цей період. Рекомендується пояснити, що в давні часи подорожі були переважно пов'язані з торгівлею, паломництвом або військовими експедиціями, і мандрівники могли розраховувати на притулок у караван-сараях, монастирях або будинках заможних людей. У Середньовіччі система гостинності розвивалася навколо релігійних установ і постійних дворів (господ), де паломникам і подорожнім надавали

елементарні послуги. Варто підкреслити, що гостинність у той час часто була релігійним або моральним обов'язком, і організовані форми туризму не існували, але вже формувалися основи для подальшого розвитку готельної справи і подорожей.

Друге питання повинно висвітлити основні тенденції та події цього періоду. Рекомендується зазначити, що в цей час туризм в Україні почав активно розвиватися завдяки індустріалізації, розвитку залізничної мережі та зростанню міст. Важливу роль у розвитку туризму відігравали природні багатства Карпат, Криму та узбережжя Чорного моря, які стали популярними серед туристів. На початку ХХ століття почали з'являтися перші туристичні організації, такі як «Кримсько-Кавказький гірський клуб» (1890-ті роки), які сприяли організації походів і екскурсій. Туризм ставав дедалі доступнішим для середнього класу, і в цей період закладалися основи для його подальшого розвитку.

Третє питання має акцентувати увагу на ключових етапах розвитку туризму в умовах соціалістичної системи. Рекомендується пояснити, що в радянський період туризм став масовим завдяки державній підтримці, організації туристичних товариств і підприємств, таких як «Турист», а також профспілковим туристичним путівкам. Особлива увага приділялася соціалістичному вихованню, колективним подорожам і оздоровчим маршрутам. У цей час розвивалися гірські та санаторно-курортні напрямки (Карпати, Крим, Одещина). Будувалися бази відпочинку, пансіонати і туристичні табори, а туризм мав політичний характер, сприяючи пропаганді здорового способу життя та колективізму.

Четверте питання має аналізувати трансформації туризму в умовах пізнього радянського періоду та після здобуття незалежності. Рекомендується зазначити, що в цей період туризм залишався під контролем держави, а профспілкові путівки та оздоровчі програми були основними видами подорожей для громадян. У 1960-80-х роках інфраструктура санаторно-курортного відпочинку розширювалася, розвивалися популярні туристичні напрямки, зокрема Крим, Карпати і Одещина. Соціально-політичні фактори, такі як перебудова та криза радянської економіки, призвели до обмежень у туристичній діяльності. Однак після здобуття незалежності України у 1991 році почався поступовий перехід до ринкових умов, що вплинуло на розвиток приватного

сектору в туризмі, а також відкриття кордонів, що стимулювало міжнародний туризм.

П'яте питання зосереджене на аналізі поточного стану галузі. Рекомендується зазначити, що сучасний туризм в Україні розвивається завдяки різноманітним туристичним напрямкам, таким як культурний, екологічний, медичний і агротуризм. Основними популярними напрямками залишаються Карпати, Чорноморське узбережжя, історичні міста (Львів, Київ, Одеса) та природні парки. Водночас, важливими тенденціями є зростання внутрішнього туризму, а також розвиток екотуризму та активних видів відпочинку. Проте галузь стикається з проблемами, такими як недостатньо розвинена туристична інфраструктура, проблеми з транспортною доступністю та вплив політичних і економічних криз, зокрема війна на сході України та економічна нестабільність.

Шосте питання аналізує, як політичні та економічні зміни суттєво впливали на розвиток туризму в Україні. Після здобуття незалежності у 1991 році туристичний сектор почав розвиватися, але періоди економічної нестабільності та політичних криз, зокрема Революція гідності 2014 року та війна на сході, призвели до зменшення туристичних потоків. Водночас економічні реформи та відкриття ринку для міжнародних інвесторів сприяли розвитку інфраструктури та зростанню інтересу до України як туристичного напрямку. В останні роки туризм у країні розвивається, але його перспективи тісно пов'язані з політичною стабільністю та економічним зростанням.

Сьоме питання описує, як туристична інфраструктура в Україні зазнала значних змін та модернізацій упродовж останніх десятиліть. Зокрема, розвиток аеропортів, оновлення залізничних сполучень та будівництво сучасних готелів і туристичних комплексів сприяли зростанню туристичної привабливості країни. Підготовка до таких подій, як Євро-2012, стимулювала значні інвестиції в інфраструктуру. У той же час, розвиток внутрішнього туризму підтримується модернізацією регіональних доріг і курортних зон, таких як Карпати та узбережжя Чорного моря. Однак повноцінне використання туристичного потенціалу країни залежить від подальших інвестицій і стабільної політичної ситуації.

Восьме питання висвітлює перспективи розвитку туризму в Україні пов'язані з її багатою культурною спадщиною, природними ресурсами та зростаючим інтересом до екотуризму й історичних

пам'яток. Серед головних можливостей – розвиток інфраструктури, покращення сервісу та активне просування України на міжнародній туристичній арені. Проте перед галуззю стоять і значні виклики: необхідність модернізації транспортної інфраструктури, подолання наслідків війни, збереження природних і культурних об'єктів, а також забезпечення безпеки туристів. Політична стабільність і економічні реформи стануть ключовими факторами для подальшого розвитку туризму в країні.

Питання для самоконтролю:

1. Як мандрівництво та гостинність розвивалися в Україні в давні та середні віки?
2. Які ключові етапи розвитку туризму відбулися в Україні наприкінці ХІХ – на початку ХХ століття, і які перші туристичні організації були засновані?
3. Яка була особливість туристичного розвитку в Україні в період радянської епохи (УРСР)?
4. Як змінився український туризм у другій половині ХХ століття, і які основні чинники вплинули на ці зміни?
5. Які основні тенденції та проблеми сучасного туризму в Україні?
6. Як політичні та економічні зміни в Україні вплинули на розвиток туристичної індустрії?
7. Які основні інфраструктурні зміни відбулися в туристичній сфері України в останні десятиліття?
8. Які перспективи розвитку туризму в Україні в найближчому майбутньому та які основні виклики стоять перед цією галуззю?
9. Які туристичні напрямки та ресурси в Україні користуються найбільшою популярністю серед іноземних туристів і чому?
10. Як український туризм адаптується до сучасних глобальних тенденцій, таких як екологічний туризм та цифровізація?

САМОСТІЙНА РОБОТА ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ЇЇ ВИКОНАННЯ

Самостійна робота студентів відіграє ключову роль у процесі засвоєння навчального матеріалу. Вона включає розвиток здатності студентів самостійно обирати й аналізувати необхідну літературу для підготовки до семінарських занять, виділяти головні аспекти теми, формулювати власні аргументовані висновки, систематизувати та аналізувати документи й джерела інформації. Окрім цього, самостійна діяльність передбачає активну роботу під час лекцій, зокрема конспектування матеріалу, його доповнення та уточнення за допомогою самостійного пошуку додаткових джерел. Важливими елементами самостійної роботи є написання рефератів, контрольних робіт, а також опрацювання тем, передбачених програмою для самостійного вивчення. Робота з науковою літературою, зокрема монографіями та статтями, також є невід'ємною частиною цього процесу.

Самостійна робота сприяє не лише глибокому засвоєнню матеріалу, але й формує у студентів навички організованої, систематичної та цілеспрямованої діяльності, що готує їх до подальшої наукової діяльності. Вона також дисциплінує, допомагає розвинути відповідальність та здатність самостійно приймати рішення щодо вибору методів навчання і підходів до вирішення академічних завдань.

Водночас, для досягнення високих результатів, самостійна робота студентів потребує постійного й регулярного контролю з боку викладача. Ефективність цього процесу забезпечується не тільки перевіркою виконаних завдань, але й наданням зворотного зв'язку та рекомендацій для подальшого вдосконалення. Студентам важливо з перших днів навчання розробити чіткий план виконання самостійної роботи і дотримуватися його впродовж усього семестру. У разі виникнення труднощів або запитань необхідно звертатися до викладача для отримання консультацій та роз'яснень.

Однією з основних форм контролю самостійної роботи є співбесіда, яка дозволяє викладачу оцінити рівень засвоєння матеріалу та надати необхідні рекомендації для подальшого навчання.

ТЕМИ І ПИТАННЯ, ЩО ВІНОСЯТЬСЯ НА САМОСТІЙНЕ ОПРАЦЮВАННЯ

№ п/п	Теми і питання, що розглядаються	К-ть годин	Форми контролю
1.	<p>Мандрівництво в античні часи</p> <p>1. Яким чином відбувалося становлення туристичної інфраструктури в стародавньому світі?</p> <p>2. Визначте основні види подорожей в епоху античності.</p> <p>3. Назвіть особливості розвитку сфери туризму і подорожей характерні для Стародавнього Сходу.</p> <p>4. Що Вам відомо про перші морські експедиції давніх єгиптян та фінікійців?</p> <p>5. Який внесок у розвиток сфери подорожей зробили стародавні полководці?</p> <p>6. Назвіть найбільш відомих мандрівників стародавнього світу. Чим характеризувалися їхні подорожі?</p>	12	співбесіда
2.	<p>Подорожі в епоху середньовіччя</p> <p>1. Який внесок у розвиток подорожей зробили жителі Північної Європи в епоху раннього Середньовіччя?</p> <p>2. Яким чином у Середні віки відбувався розвиток паломництва?</p> <p>3. Визначте, чим характеризувалися подорожі в Європі в епоху Середньовіччя?</p> <p>4. Що Вам відомо про арабських</p>	12	співбесіда

	<p>мандрівників Середньовіччя?</p> <p>5. Назвіть основні аспекти розвитку сфери туризму та подорожей на території Київської Русі.</p> <p>6. Визначити окремі напрямки сучасного туризму, що сформувалися у Стародавній час та Середньовіччя. Навести приклади.</p> <p>7. Визначити основні об'єкти інфраструктури подорожей, що сформувалися у стародавній час за регіонами: Північна Африка, Близький Схід, Південна Європа, Китай.</p>		
3.	<p>Епоха Великих географічних відкриттів та їх значення в історії мандрівництва</p> <p>1. Розкрийте об'єктивні причини Великих географічних відкриттів.</p> <p>2. Яку наукову гіпотезу підтвердило плавання Ф. Магеллана?</p> <p>3. Які були географічні знання європейців в Середньовіччі?</p> <p>4. Що вам відомо про мандрівництво корінних жителів Нового світу?</p> <p>5. Досягнення китаїців в області географічних відкриттів у Середні віки.</p>	12	співбесіда
4.	<p>Туризм в новий час</p> <p>1. Які основні фактори вплинули на розвиток туризму в період Нового часу (XVII–XIX століття)?</p> <p>2. Яким був вплив географічних відкриттів і розширення колоніальних імперій на розвиток туризму?</p> <p>3. Як розвиток транспорту (залізничний, пароплавний транспорт) сприяв зростанню туристичних подорожей у XIX столітті?</p> <p>4. Яку роль у становленні сучасної туристичної індустрії відіграли перші</p>	12	співбесіда

	<p>туристичні агентства, зокрема Томас Кук?</p> <p>5. Як змінилися форми та цілі подорожей європейської знаті в епоху Гранд-туру?</p> <p>6. Які соціально-культурні та економічні наслідки мало зародження масового туризму у ХІХ столітті?</p>		
5.	<p>Міжнародний туризм в ХІХ – першій чверті ХХІ століття</p> <p>1. Розкрийте найхарактерніші риси подорожей у епоху Відродження.</p> <p>2. У чому полягають особливості розвитку «туризму» у ХVІІІ – на початку ХІХ століть?</p> <p>3. Назвіть найбільш відомих мандрівників-дослідників Африки та Австралії.</p> <p>4. Що Вам відомо про арктичні і антарктичні експедиції ХІХ – ХХ ст.?</p> <p>5. Розкрийте сутність поняття «транспортна інфраструктура туризму».</p> <p>6. Охарактеризуйте основні види транспорту в туризмі.</p>	12	співбесіда
6.	<p>Особливості розвитку туризму в Україні</p> <p>1. Дайте характеристику нормативно-законодавчій базі туризму в Україні.</p> <p>2. Охарактеризуйте, яким чином відбувалося формування системи управління туризмом в Україні.</p> <p>3. Визначте основні тенденції розвитку ринку туристичних послуг в Україні.</p> <p>4. Визначте основні проблеми розвитку готельного господарства України.</p> <p>5. Визначити найбільш видатних радянських (в тому числі українського походження) мандрівників, дослідників, спортсменів, які зробили значний внесок у розвиток вітчизняного туризму.</p>	12	співбесіда

	<p>6. Скласти порівняльний аналіз діяльності туристичних організацій «Плай» і «Чорногора» за наступними показниками:</p> <ul style="list-style-type: none"> - передумови та особливості створення; - основний напрям діяльності; - керівництво та повноваження організації; - причини та особливості ліквідації (реорганізації). <p>7. Визначити основні функції, спектр послуг та напрями туризму (внутрішній, виїзний, в'їзний) для наступних організацій, що діяли у другій половині ХХ ст. в УРСР: БММТ «Супутник», ВАТ «Інтурист», а також організацій, що опікувалися питаннями розвитку дитячого та молодіжного туризму.</p>		
	Всього годин	72	

МОДУЛЬНА КОНТРОЛЬНА РОБОТА ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ЇЇ ВИКОНАННЯ

Модульна контрольна робота є важливим етапом оцінювання знань і компетентностей студентів, набутих протягом курсу. Вона складається з чотирьох завдань, які мають на меті перевірити не лише рівень засвоєння теоретичного матеріалу, але й здатність застосовувати знання на практиці, аналізувати історичні події та процеси, пов'язані з розвитком туризму. Успішне виконання завдань модульної контрольної роботи сприяє закріпленню ключових понять та поглибленню розуміння історичних етапів становлення туристичної галузі.

Методичні рекомендації до виконання модульної контрольної роботи передбачають чітке структурування відповідей та врахування вимог до кожного завдання. Студентам необхідно уважно ознайомитися з формулюванням питань, виділити основні аспекти теми, які слід висвітлити у відповідях, та структурувати інформацію у логічній послідовності. Варто звернути увагу на точність формулювань, використання термінології, наведення прикладів з історії розвитку туризму, а також аналітичний підхід до висвітлення подій та тенденцій.

При написанні відповідей важливо посилатися на відповідну наукову літературу та факти, опрацьовані в ході лекцій та практичних занять. Особливу увагу слід приділити формуванню власних аргументованих висновків і використанню критичного підходу. Модульна контрольна робота є інструментом перевірки не лише знань, але й рівня сформованих компетентностей, тому кожне завдання має демонструвати здатність студента аналізувати історичні факти, порівнювати їх між собою та робити відповідні висновки.

Для підготовки до роботи рекомендується систематично переглядати конспекти лекцій, опрацьовувати додаткову літературу, а також звертатися до викладача за консультаціями у разі виникнення труднощів або запитань щодо завдань.

Питання модульної контрольної роботи:

1. З'ясуйте, які основні мотиви подорожей у Стародавньому Єгипті, Греції та Римі мали місце та які соціальні групи брали участь у цих подорожах.
2. Визначте, які види транспортних засобів використовували в античних цивілізаціях для подорожей і як це вплинуло на розвиток туризму.
3. Проаналізуйте роль релігійних паломництв у стародавніх суспільствах і їх вплив на формування туристичних маршрутів.
4. Дайте характеристику античним подорожам з освітніми та торговельними цілями, зокрема на прикладі Греції та Риму.
5. Розкрийте значення античних культурних центрів (Афіни, Олександрія, Рим) як місць притягання для мандрівників і вчених.
6. Поясніть, яким чином війни та завойовницькі походи впливали на розвиток подорожей у стародавньому світі.
7. З'ясуйте, які основні мотиви середньовічних подорожей були пов'язані з релігією та які релігійні центри стали популярними місцями паломництва.
8. Визначте, яким чином хрестові походи вплинули на розвиток подорожей у середньовічній Європі.
9. Охарактеризуйте вплив середньовічних торгових шляхів на розвиток міжнародних подорожей та обмін культурними й економічними ресурсами.
10. Проаналізуйте, які труднощі та небезпеки зустрічали мандрівники у Середньовіччі, зокрема через політичну нестабільність та природні умови.
11. Розкрийте роль університетів та освітніх подорожей у Середньовіччі, зокрема у формуванні інтелектуальних центрів Європи.
12. Поясніть, як подорожі мандрівників-дипломатів, таких як Марко Поло, сприяли розвитку знань про далекі країни та культурний обмін між Заходом і Сходом.
13. З'ясуйте основні причини початку Великих географічних відкриттів та визначте, як вони вплинули на розвиток мандрівництва.

14. Визначте роль португальських іспанських експедицій у відкритті нових морських шляхів і їх вплив на формування глобальної системи подорожей.
15. Охарактеризуйте внесок мандрівників Христофора Колумба, Васко да Гама та Фернана Магеллана в дослідження нових територій і визначте їх значення для світової історії.
16. З'ясуйте, як відкриття нових земель вплинуло на економічний і культурний обмін між Європою та відкритими територіями.
17. Проаналізуйте вплив географічних відкриттів на розвиток картографії та навігаційних знань у той період.
18. Розкрийте, яким чином Великі географічні відкриття змінили уявлення європейців про світ і сформували нові можливості для міжнародного мандрівництва.
19. З'ясуйте, які соціально-економічні фактори сприяли розвитку туризму в Новий час і як вони вплинули на зростання популярності подорожей.
20. Визначте вплив індустріальної революції на розвиток туристичної інфраструктури, зокрема транспорту і готельної справи.
21. Охарактеризуйте роль Томаса Кука в зародженні організованого туризму та з'ясуйте, як його діяльність вплинула на формування туристичних агенцій.
22. Проаналізуйте значення Гранд-туру для європейської знаті та визначте, як він вплинув на розвиток культурного туризму.
23. З'ясуйте, як політичні й географічні відкриття Нового часу розширили можливості для подорожей і вплинули на формування міжнародного туризму.
24. Визначте основні зміни в суспільних уявленнях про подорожі у XVIII-XIX століттях і поясніть, як ці зміни сприяли масовому туризму.
25. З'ясуйте, які технологічні зміни в XIX столітті (розвиток залізниці, пароплавства, автомобільного та авіаційного транспорту) вплинули на зростання міжнародного туризму.
26. Визначте роль готельних мереж і курортів у розвитку міжнародного туризму в XIX столітті та поясніть їх значення для подорожуючих.

27. Проаналізуйте, як розвиток міжнародної туристичної індустрії був пов'язаний із соціальними та економічними змінами цього періоду.
28. З'ясуйте вплив Першої світової війни на міжнародний туризм і визначте, як війна змінила туристичні потоки та інфраструктуру.
29. Визначте, як розвиток організованих турів, зокрема діяльність міжнародних туристичних агентств, вплинув на поширення туризму у першій половині ХХ століття.
30. Охарактеризуйте зміни у міжнародному туризмі міжвоєнного періоду та з'ясуйте, як політична ситуація цього часу вплинула на туристичні маршрути й індустрію.
31. З'ясуйте, які історичні та географічні фактори вплинули на формування туристичних традицій в Україні з давніх часів до сучасності.
32. Визначте основні етапи розвитку туризму в Україні в радянський період і поясніть, як вони вплинули на формування туристичної інфраструктури.
33. Проаналізуйте вплив здобуття Україною незалежності на розвиток національного туризму та з'ясуйте, які зміни відбулися в туристичній індустрії з 1991 року.
34. З'ясуйте роль природно-ресурсного потенціалу України (Карпати, Чорне море, степи) у розвитку внутрішнього та міжнародного туризму.
35. Визначте, як культурно-історичні пам'ятки України (Київ, Львів, Чернівці, Кам'янець-Подільський) сприяють розвитку культурного туризму в країні.
36. Охарактеризуйте сучасні тенденції розвитку туризму в Україні та з'ясуйте, які виклики і перспективи стоять перед туристичною галуззю на сучасному етапі.

СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Відповідно до сучасних вимог, оцінювання знань та вмінь здобувачів вищої освіти здійснюється за стобальною шкалою. Вона дає змогу з максимальною повнотою та об'єктивністю оцінити роботу студентів не лише під час практичних занять, але й у процесі виконання ними самостійної роботи, підготовки до контрольної роботи. Відповідно до вказаних особливостей, розподіл максимально можливих балів за виконання окремих видів робіт здійснено за наступною схемою:

Поточний і модульний контроль			Залік (сума балів)
Поточний контроль	МКР	Самостійна робота	100 балів
40 балів	40 балів	20 балів	

Критерії оцінювання роботи на практичному занятті (поточний контроль)

Поточний контроль проводиться з метою перевірки рівня підготовки здобувачів вищої освіти за визначеною темою; забезпечення зворотного зв'язку між викладачем та здобувачами вищої освіти, управління навчальною мотивацією здобувачів.

Оцінювання на практичних заняттях відбувається за 12 бальною системою відповідно до критеріїв визначених «Положенням про рейтингову систему оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка». Максимальна оцінка поточної успішності здобувачів вищої освіти на практичних заняттях становить 12 балів.

Відповіді студентів на практичних заняттях оцінюються за 12-бальною системою за наступними критеріями:

Рівні навчальних досягнень	Оцінка в балах (за 12-бальною шкалою)	Критерії оцінювання
Початковий (понятійний)	1	Здобувач вищої освіти володіє навчальним матеріалом на рівні засвоєння окремих термінів, фактів без зв'язку між ними: відповідає на запитання, які потребують відповіді „так” чи „ні”. Здобувач порушує принципи академічної доброчесності.
	2	Здобувач вищої освіти мало усвідомлює мету навчально-пізнавальної діяльності, робить спробу знайти способи дій, розповісти суть заданого, проте відповідає лише за допомогою викладача на рівні „так” чи „ні”; може самостійно знайти в підручнику відповідь. Здобувач порушує принципи академічної доброчесності.
	3	Здобувач вищої освіти намагається аналізувати на основі елементарних знань і навичок; виявляє окремі властивості; робить спроби виконання вправ, дій репродуктивного характеру; за допомогою викладача робить прості розрахунки за готовим алгоритмом. Здобувач порушує принципи академічної доброчесності.
Середній (репродуктивний)	4	Здобувач вищої освіти володіє початковими знаннями, знає близько половини навчального матеріалу, здатний відтворити його, провести за зразком розрахунки; орієнтується у поняттях, визначеннях; самостійне опрацювання навчального матеріалу викликає значні труднощі. Здобувач переважно дотримується принципів академічної доброчесності.
	5	Здобувач вищої освіти знає більше половини навчального матеріалу, розуміє сутність навчальної дисципліни, може дати визначення понять, категорій (однак з окремими помилками); вміє працювати з підручником, самостійно опрацьовувати частину навчального матеріалу; робить прості розрахунки за алгоритмом, але окремі висновки не логічні, не послідовні. Здобувач переважно дотримується принципів

		академічної доброчесності.
	6	Здобувач вищої освіти розуміє основні положення навчального матеріалу, може поверхнево аналізувати події, ситуації, робить певні висновки; відповідь може бути правильною, проте недостатньо осмисленою; самостійно відтворює більшу частину матеріалу; вміє застосовувати знання під час розв'язування розрахункових завдань за алгоритмом, користуватися додатковими джерелами. Здобувач переважно дотримується принципів академічної доброчесності.
Достатній (алгоритмічно дієвий)	7	Здобувач вищої освіти правильно і логічно відтворює навчальний матеріал, оперує базовими теоріями і фактами, встановлює причинно-наслідкові зв'язки між ними; вміє наводити приклади на підтвердження певних думок, застосовувати теоретичні знання у стандартних ситуаціях; за допомогою викладача може скласти план реферату, виконати його і правильно оформити; самостійно користуватися додатковими джерелами; правильно використовувати термінологію; скласти таблиці, схеми. Здобувач дотримується принципів академічної доброчесності.
	8	Знання здобувачем вищої освіти досить повні, він вільно застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях; вміє аналізувати, робити висновки; відповідь повна, логічна, обґрунтована, однак з окремими неточностями; вміє самостійно працювати, може підготувати реферат і обґрунтувати його положення. Здобувач дотримується принципів академічної доброчесності.
	9	Здобувач вищої освіти вільно володіє вивченим матеріалом, застосовує знання у дещо змінених ситуаціях, вміє аналізувати і систематизувати інформацію, робить аналітичні висновки, використовує загальновідомі докази у власній аргументації; чітко тлумачить поняття, категорії, нормативні документи; може самостійно опрацьовувати матеріал, виконує прості творчі завдання; має сформовані типові навички. Здобувач дотримується принципів академічної

		доброчесності.
Високий (творчо- професій- ний)	10	Здобувач вищої освіти володіє глибокими і міцними знаннями та використовує їх у нестандартних ситуаціях; може визначати тенденції та суперечності різних процесів; робить аргументовані висновки; практично оцінює сучасні тенденції, факти, явища, процеси; самостійно визначає мету власної діяльності; розв'язує творчі завдання; може сприймати іншу позицію як альтернативну; знає суміжні дисципліни; використовує знання, аналізуючи різні явища, процеси. Здобувач дотримується принципів академічної доброчесності.
	11	Здобувач вищої освіти володіє узагальненими знаннями з навчальної дисципліни, аргументовано використовує їх у нестандартних ситуаціях; вміє знаходити джерела інформації та аналізувати їх, ставити і розв'язувати проблеми, застосовувати вивчений матеріал для власних аргументованих суджень у практичній діяльності (диспути, круглі столи тощо); спроможний за допомогою викладача підготувати виступ на студентську наукову конференцію; самостійно вивчити матеріал; визначити програму своєї пізнавальної діяльності; оцінювати різноманітні явища, процеси; займає активну життєву позицію. Здобувач дотримується принципів академічної доброчесності.
	12	Здобувач вищої освіти має системні, дієві знання, виявляє неординарні творчі здібності у навчальній діяльності; використовує широкий арсенал засобів для обґрунтування та доведення своєї думки; розв'язує складні проблемні завдання; схильний до системно-наукового аналізу та прогнозу явищ; уміє ставити і розв'язувати проблеми, самостійно здобувати і використовувати інформацію; займається науково-дослідною роботою; логічно та творчо викладає матеріал в усній та письмовій формі; розвиває свої здібності й нахили; використовує різноманітні джерела інформації; моделює ситуації в нестандартних умовах. Здобувач дотримується принципів академічної доброчесності.

По завершенню усіх практичних занять, здійснюється підрахунок поточної рейтингової оцінки знань, умінь та навичок студентів. У запропонованій вище схемі розподілу балів ця оцінка є результатом поточного оцінювання і може становити максимум **40 балів**.

Підрахунок проводиться за наступною формулою:

$$R = (0,05 \times r + 0,4) \times 20$$

де **r** – середня оцінка навчальної діяльності студента на практичних заняттях,

а **R** – рейтингова оцінка знань, умінь та навичок студентів на практичних заняттях.

З вище наведеної формули видно, що за умови отримання студентом протягом практичних занять середньої оцінки «12», його рейтингова оцінка на навчальних заняттях буде становити встановлений максимум – **40 балів**:

$$R = (0,05 \times 12 + 0,4) \times 40 = 40$$

Якщо ж середня оцінка менша за 12 балів, то, відповідно, меншою буде й оцінка за поточне оцінювання. За мінімальної середньої оцінки у **4 бали**, рейтингова оцінка знань, умінь та навичок студентів на навчальних заняттях буде становити **$R = (0,05 \times 4 + 0,4) \times 40 = 24$** , тобто 60% від встановленого максимуму.

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи

Модульна контрольна робота проводиться у формі письмової відповіді на заздалегідь запропоновані питання з навчальної дисципліни. Модульна контрольна робота складається з чотирьох питань, відповідь на кожне з яких оцінюється максимум у 10 балів. Відповідно максимальна оцінка за модульну контрольну роботу – 40 балів. Для зарахування модульної контрольної роботи мінімальна кількість набраних балів повинна становити не менше 24 балів, у іншому випадку МКР потрібно виконати повторно.

При оцінюванні відповіді на кожне питання застосовуються

такі критерії:

10 балів – відповідь на питання повна, ґрунтовна, аргументована, студент досконало орієнтується в навчальному матеріалі, творчо застосовує теоретичний апарат дисципліни, вміє аналізувати різні концепції, робить аргументовані висновки, демонструє власне бачення проблеми й шляхів її розв'язання;

8-9 балів – відповідь на питання загалом вірна, студент орієнтується в навчальному матеріалі, втім у відповіді зустрічаються незначні помилки чи неточності;

6-7 балів – відповідь на питання часткова, неповна, втім студент демонструє обізнаність із загальними питаннями навчальної дисципліни та виявляє окремі елементи самостійного мислення;

0-5 балів – відповідь уривчаста, логічно незв'язана, має грубі помилки, або ж відповідь відсутня взагалі.

Критерії оцінювання самостійної роботи

Самостійна робота оцінюється під час співбесіди за такими критеріями:

Відповідь оцінюється у 19-20 балів, якщо: студент демонструє високий рівень знань та усвідомлення опрацьованого матеріалу, висловлює власну точку зору стосовно питань, які є предметом обговорення. Відповідь повна, аргументована, логічна.

Відповідь оцінюється у 16-18 балів, якщо: студент демонструє середній або вище середнього рівень знань та усвідомлення опрацьованого матеріалу, з труднощами висловлює власну точку зору стосовно питань, які є предметом обговорення. Відповідь не повна, має прогалини в аргументації.

Відповідь оцінюється у 12-14 балів, якщо: студент демонструє середній або нижче середнього рівень знань та усвідомлення опрацьованого матеріалу, з труднощами може висловити власну точку зору стосовно питань, які є предметом обговорення. Відповідь не повна, та недостатньо аргументована, містить логічні помилки.

Відповідь оцінюється у 0-11 балів, якщо: студент не може продемонструвати хоча б мінімальні знання з опрацьованого матеріалу, не може висловити власну точку зору стосовно питань, які є предметом обговорення. Відповідь неповна, неаргументована, нелогічна, або відсутня взагалі.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Які основні мотиви спонукали людей до подорожей у античні часи?
2. Як розвивалася інфраструктура для мандрівництва у Стародавньому Римі та Греції?
3. Які види транспорту використовувалися для подорожей у античні часи?
4. Які були основні небезпеки і виклики, з якими стикалися мандрівники в античному світі?
5. Як впливали подорожі на розвиток економіки та торгівлі в античних цивілізаціях?
6. Яку роль відігравали подорожі у поширенні культурних та наукових знань?
7. Що таке паломництво в античному світі і яке його значення для мандрівництва?
8. Які були відомі маршрути античних мандрівників і яке їхнє значення?
9. Як подорожі вплинули на формування античних імперій?
10. Які паралелі можна провести між мандрівництвом в античні часи і сучасними туристичними подорожами?
11. Які основні мотиви мандрівництва в середньовічний період?
12. Як релігійні паломництва вплинули на розвиток подорожей у Середньовіччі?
13. Які були основні маршрути для торгових подорожей у Середньовіччі?
14. Яку роль відігравали хрестові походи у розвитку середньовічного мандрівництва?
15. Які засоби пересування використовувалися для подорожей у Середньовіччі?
16. Яка інфраструктура забезпечувала зупинки та проживання для мандрівників у цей період?

17. Які були головні небезпеки, з якими стикалися мандрівники у Середньовіччі?
18. Як війни та політична нестабільність впливали на можливості подорожей у Середньовіччі?
19. Яким чином середньовічні торговці долали перешкоди на шляху між різними регіонами?
20. Як епідемії, такі як "Чорна смерть", вплинули на пересування та подорожі у Середньовіччі?
21. Які були основні причини, що призвели до початку Великих географічних відкриттів?
22. Яку роль відіграли морські технології у розвитку досліджень нових територій?
23. Як відкриття Америки змінило хід історії мандрівництва та торгівлі?
24. Які відкриття зробили Христофор Колумб, Васко да Гама та Фернан Магеллан?
25. Які нові торгові шляхи були прокладені під час Великих географічних відкриттів?
26. Як вплинули географічні відкриття на культуру та наукові знання того часу?
27. Які соціальні та економічні наслідки мали Великі географічні відкриття для Європи та колонізованих територій?
28. Які труднощі та небезпеки супроводжували мандрівників під час їхніх експедицій?
29. Яку роль відіграли європейські монархії у фінансуванні дослідницьких подорожей?
30. Як епоха Великих географічних відкриттів вплинула на формування сучасної туристичної індустрії?
31. Які ключові фактори сприяли розвитку туризму в епоху Нового часу?
32. Як промислова революція вплинула на розвиток туризму?

33. Яке значення мав розвиток транспортних засобів (залізниця, пароплави) для розширення туристичних можливостей?
34. Як змінилися туристичні тенденції та переваги в період Нового часу?
35. Які основні морські курорти виникли в Новий час і як вони вплинули на туристичну індустрію?
36. Як розвивалася готельна справа в Новий час і які інновації були впроваджені?
37. Які нові види туризму з'явилися в період Нового часу?
38. Як розвиток бальнеологічних курортів відобразився на туристичній індустрії в Новий час?
39. Які соціальні та культурні зміни вплинули на туристичну діяльність у цей період?
40. Як зароджувався та розвивався туризм у Північній Америці в кінці ХІХ століття?
41. Які основні соціальні та економічні фактори сприяли розвитку міжнародного туризму в ХІХ столітті?
42. Як технологічні інновації, такі як залізниці і пароплави, вплинули на міжнародний туризм у ХІХ – початку ХХ століття?
43. Які були основні туристичні маршрути та дестинації в ХІХ столітті, і як вони змінилися на початку ХХ століття?
44. Як розвиток туристичних агентств і готельного бізнесу вплинув на міжнародний туризм у досліджуваній період?
45. Як світові війни та економічні кризи вплинули на міжнародний туризм у першій половині ХХ століття?
46. Який вплив мали соціальні та культурні зміни на міжнародний туризм у цей період?
47. Як міжнародний туризм розвивався між двома світовими війнами, і які нові тенденції з'явилися в цей час?

48. Які значні події або експозиції (наприклад, світові виставки) вплинули на розвиток міжнародного туризму в цьому періоді?
49. Як зміни в транспортних засобах, зокрема поява авіації, вплинули на туристичні маршрути та способи подорожей?
50. Який вплив на міжнародний туризм мали культурні та спортивні події, такі як Олімпійські ігри чи міжнародні культурні фестивалі, у XIX – першій половині XX століття?
51. Як мандрівництво та гостинність розвивалися в Україні в давні та середні віки?
52. Які ключові етапи розвитку туризму відбулися в Україні наприкінці XIX – на початку XX століття, і які перші туристичні організації були засновані?
53. Яка була особливість туристичного розвитку в Україні в період радянської епохи (УРСР)?
54. Як змінився український туризм у другій половині XX століття, і які основні чинники вплинули на ці зміни?
55. Які основні тенденції та проблеми сучасного туризму в Україні?
56. Як політичні та економічні зміни в Україні вплинули на розвиток туристичної індустрії?
57. Які основні інфраструктурні зміни відбулися в туристичній сфері України в останні десятиліття?
58. Які перспективи розвитку туризму в Україні в найближчому майбутньому та які основні виклики стоять перед цією галуззю?
59. Які туристичні напрямки та ресурси в Україні користуються найбільшою популярністю серед іноземних туристів і чому?
60. Як український туризм адаптується до сучасних глобальних тенденцій, таких як екологічний туризм та цифровізація?

ТЕСТИ

Тема 1. МАНДРІВНИЦТВО В АНТИЧНІ ЧАСИ

1. Якою була основна мета мандрівництва в античні часи?

- a) Розваги
- b) Торгівля
- c) Дослідження нових континентів
- d) Військові завоювання

2. Хто з античних мандрівників здійснив подорож до Індії та створив найбільшу імперію свого часу?

- a) Юлій Цезар
- b) Одисей
- c) Олександр Македонський
- d) Піфагор

3. Яка роль римських доріг у розвитку мандрівництва?

- a) Вони використовувались тільки для релігійних паломництв
- b) Сприяли розвитку торгівлі та швидкому переміщенню армій
- c) Були призначені виключно для імператорських подорожей
- d) Використовувались лише для пересування рабів

4. Який вид транспорту був найпоширенішим для морських подорожей в античності?

- a) Пароплави
- b) Вітрильні кораблі
- c) Підводні човни
- d) Моторні човни

5. Які фактори впливали на безпеку мандрівників в античні часи?

- a) Розвиток дорожньої інфраструктури та охорони
- b) Виключно природні умови

- c) Наявність професійних гідів
- d) Лише погодні умови

6. Що сприяло поширенню географічних знань в античні часи?

- a) Міфологічні розповіді
- b) Паломництва до святих місць
- c) Торговельні мандрівки та військові експедиції
- d) Народні свята та ігри

7. Як релігійні подорожі вплинули на античне мандрівництво?

- a) Вони обмежували пересування через суворі релігійні правила
- b) Сприяли розвитку доріг і створенню безпечних маршрутів
- c) Мали невеликий вплив на інфраструктуру
- d) Були заборонені для простих людей

8. Яке з міст було відомим центром наукових знань та приваблювало мандрівників-філософів?

- a) Спарта
- b) Олександрія
- c) Рим
- d) Афіни

9. Які природні умови могли ускладнити подорож в античні часи?

- a) Бурі та шторми на морі
- b) Снігопади в горах
- c) Пустельні піски
- d) Усі варіанти вірні

10. Яку роль відігравали порти та гавані в античному світі?

- a) Вони служили місцями для відпочинку мандрівників
- b) Забезпечували торгівлю та сполучення між регіонами
- c) Були релігійними святинями
- d) Лише використовувалися для військових операцій

Тема 2. ПОДОРОЖІ В ЕПОХУ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

1. Які основні мотиви подорожей у Середньовіччі?

- a) Розваги та відпочинок
- b) Торгові подорожі, релігійні паломництва, військові походи
- c) Наукові експедиції та географічні дослідження
- d) Мандрівки для вивчення культури

2. Яке місто було важливим центром для паломництва в Середньовіччі?

- a) Париж
- b) Сантьяго-де-Компостела
- c) Лондон
- d) Афіни

3. Що стало головним поштовхом до розвитку міжнародної торгівлі в Середньовіччі?

- a) Відкриття нових континентів
- b) Потреба в екзотичних товарах, таких як спеції, шовк
- c) Паломницькі шляхи
- d) Поява пароплавів

4. Яка роль Хрестових походів у розвитку середньовічного мандрівництва?

- a) Обмежили пересування
- b) Стимулювали відкриття нових торгових шляхів і контактів між культурами
- c) Підвищили значення релігійних святинь
- d) Лише збільшили військові конфлікти

5. Як караванні шляхи вплинули на розвиток подорожей?

- a) Вони були повністю занедбані
- b) Забезпечували безпеку та комфорт для мандрівників і торговців

- c) Використовувались тільки під час воєн
- d) Служили лише для пересування релігійних паломників

6. Яка основна загроза подорожам у Середньовіччі?

- a) Нестача їжі та води
- b) Напади розбійників, природні перешкоди та війни
- c) Відсутність транспорту
- d) Кліматичні умови та незнання маршруту

7. Який вплив мали епідемії, такі як Чорна смерть, на середньовічні подорожі?

- a) Призвели до активізації подорожей з метою лікування
- b) Значно зменшили кількість мандрівників через страх зараження
- c) Не мали впливу на подорожі
- d) Сприяли створенню нових маршрутів

8. Яким був стан доріг у Середньовіччі?

- a) Відмінним завдяки державному контролю
- b) Зanedбаним, з небезпеками для подорожуючих
- c) Використовувались тільки для військових цілей
- d) Мережа доріг постійно розширювалася

9. Яке значення мали монастирі для мандрівників?

- a) Вони не мали значення для подорожей
- b) Надавали притулок, їжу та допомогу паломникам і мандрівникам
- c) Використовувалися виключно як релігійні центри
- d) Забезпечували транспорт для мандрівників

10. Що стало основною причиною розвитку морських подорожей у Середньовіччі?

- a) Винахід пароплавів
- b) Торгові інтереси та військові експедиції

- c) Бажання європейців досліджувати нові землі
- d) Відсутність наземних шляхів

Тема 3. ЕПОХА ВЕЛИКИХ ГЕОГРАФІЧНИХ ВІДКРИТТІВ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ В ІСТОРІЇ МАНДРІВНИЦТВА

1. Що стало основною причиною початку Великих географічних відкриттів?
 - a) Бажання європейців відпочивати на нових землях
 - b) Пошук нових торгових шляхів до Азії
 - c) Потреба у вивченні нових континентів для науки
 - d) Релігійне паломництво

2. Яке відкриття здійснив Христофор Колумб у 1492 році?
 - a) Обійшов Африку і відкрив Індію
 - b) Відкрив Америку, плывучи до Індії
 - c) Першим відкрив Австралію
 - d) Перетнув Тихий океан

3. Хто першим здійснив навколосвітню подорож?
 - a) Марко Поло
 - b) Васко да Гама
 - c) Фернан Магеллан
 - d) Бартоломеу Діаш

4. Як технологічні інновації сприяли розвитку Великих географічних відкриттів?
 - a) Винахід компаса та вдосконалення картографії
 - b) Винахід автомобіля
 - c) Використання підводних човнів
 - d) Розвиток повітряного транспорту

5. Яке економічне значення мали Великі географічні відкриття для Європи?

- a) Відкриття нових туристичних напрямків
- b) Розширення ринку для торгівлі та нові колонії
- c) Повне знищення старих торгових шляхів
- d) Зменшення торговельної активності

6. Який континент був відкритий європейцями під час Великих географічних відкриттів?

- a) Азія
- b) Африка
- c) Південна Америка
- d) Австралія

7. Яке значення мали подорожі Васко да Гама для історії мандрівництва?

- a) Він відкрив новий морський шлях до Індії, що сприяло розвитку торгівлі
- b) Він відкрив Антарктиду
- c) Він відкрив західний шлях до Китаю
- d) Він першим відвідав Гренландію

8. Який вплив мали Великі географічні відкриття на культурний обмін?

- a) Вони зупинили будь-які контакти між різними культурами
- b) Сприяли активному культурному обміну між Європою, Азією, Африкою та Америкою
- c) Лише збільшили військові конфлікти
- d) Відкриття не мали культурного впливу

9. Який регіон був відкритий під час плавання Бартоломеу Діаша?

- a) Західне узбережжя Африки
- b) Південний край Африки (мис Доброї Надії)
- c) Центральна Америка
- d) Індійський океан

10. Який вплив мали Великі географічні відкриття на світову економіку?

- a) Зменшення торгівлі через небезпеки подорожей
- b) Активізація світової торгівлі та колоніальна експансія
- c) Зупинка розвитку економіки через політичні конфлікти
- d) Великі відкриття не мали значного економічного впливу

Тема 4. ТУРИЗМ В НОВИЙ ЧАС

1. Що стало однією з головних причин розвитку туризму в Новий час?

- a) Відкриття нових континентів
- b) Зростання середнього класу та індустріалізація
- c) Релігійні паломництва
- d) Колоніальна експансія

2. Хто вважається засновником першого туристичного агентства?

- a) Джеймс Кук
- b) Томас Кук
- c) Фернан Магеллан
- d) Марко Поло

3. Яка транспортна технологія суттєво вплинула на розвиток туризму в ХІХ столітті?

- a) Автомобілі
- b) Залізничний транспорт
- c) Підводні човни
- d) Авіація

4. Які туристичні напрямки стали популярними у Новий час серед європейців?

- a) Північна Америка та Південна Африка

- b) Альпійські курорти, Лазурний берег, Італія
- c) Азія та Австралія
- d) Антарктида та Гренландія

5. Як економічні зміни у Новий час вплинули на розвиток туризму?

- a) Зменшили попит на подорожі через фінансові труднощі
- b) Індустріалізація та зростання доходів збільшили можливості для подорожей
- c) Призвели до закриття туристичних агентств
- d) Не мали суттєвого впливу

6. Що таке "Гранд-тур" у Новий час?

- a) Дослідницька експедиція до нових континентів
- b) Освітня подорож європейської молоді, з метою ознайомлення з культурою та мистецтвом Європи
- c) Військова подорож для завоювання нових територій
- d) Паломництво до святих місць

7. Яка подія сприяла розвитку міжнародного туризму в середині XIX століття?

- a) Створення Ліги Націй
- b) Промислова революція та розвиток залізниць
- c) Відкриття Америки
- d) Колоніальні війни

8. Яка країна стала одним із перших центрів гірськолижного туризму?

- a) Італія
- b) Швейцарія
- c) Іспанія
- d) Франція

9. Як зміни в комунікаціях і транспорті вплинули на розвиток туризму в Новий час?

- a) Подорожі стали менш популярними через нові ризики
- b) Збільшили доступність подорожей і швидкість пересування
- c) Подорожі стали доступними лише для еліти
- d) Зменшили інтерес до туризму через складнощі пересування

10. Які зміни в готельному бізнесі відбулися у Новий час?

- a) Винайдено концепцію "пакетних турів"
- b) Поява перших великих міжнародних готельних мереж
- c) Зникнення готелів у популярних курортах
- d) Поява концепції бюджетного туризму

Тема 5. МІЖНАРОДНИЙ ТУРИЗМ В ХІХ – ПЕРШІЙ ЧВЕРТІ ХХ СТОЛІТТЯ

1. Що стало однією з головних причин розвитку туризму в Новий час?

- a) Відкриття нових континентів
- b) Зростання середнього класу та індустріалізація
- c) Релігійні паломництва
- d) Колоніальна експансія

2. Хто вважається засновником першого туристичного агентства?

- a) Джеймс Кук
- b) Томас Кук
- c) Фернан Магеллан
- d) Марко Поло

3. Яка транспортна технологія суттєво вплинула на розвиток туризму в ХІХ столітті?

- a) Автомобілі
- b) Залізничний транспорт

- c) Підводні човни
- d) Авіація

4. Які туристичні напрямки стали популярними у Новий час серед європейців?

- a) Північна Америка та Південна Африка
- b) Альпійські курорти, Лазурний берег, Італія
- c) Азія та Австралія
- d) Антарктида та Гренландія

5. Як економічні зміни у Новий час вплинули на розвиток туризму?

- a) Зменшили попит на подорожі через фінансові труднощі
- b) Індустріалізація та зростання доходів збільшили можливості для подорожей
- c) Призвели до закриття туристичних агентств
- d) Не мали суттєвого впливу

6. Що таке "Гранд-тур" у Новий час?

- a) Дослідницька експедиція до нових континентів
- b) Освітня подорож європейської молоді, з метою ознайомлення з культурою та мистецтвом Європи
- c) Військова подорож для завоювання нових територій
- d) Паломництво до святих місць

7. Яка подія сприяла розвитку міжнародного туризму в середині XIX століття?

- a) Створення Ліги Націй
- b) Промислова революція та розвиток залізниць
- c) Відкриття Америки
- d) Колоніальні війни

8. Яка країна стала одним із перших центрів гірськолижного туризму?

- a) Італія
- b) Швейцарія
- c) Іспанія
- d) Франція

9. Як зміни в комунікаціях і транспорті вплинули на розвиток туризму в Новий час?

- a) Подорожі стали менш популярними через нові ризики
- b) Збільшили доступність подорожей і швидкість пересування
- c) Подорожі стали доступними лише для еліти
- d) Зменшили інтерес до туризму через складнощі пересування

10. Які зміни в готельному бізнесі відбулися у Новий час?

- a) Винайдено концепцію "пакетних турів"
- b) Поява перших великих міжнародних готельних мереж
- c) Зникнення готелів у популярних курортах
- d) Поява концепції бюджетного туризму

Тема 6. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

1. Коли почав активно розвиватися туристичний сектор в Україні?

- a) Після Другої світової війни
- b) Після здобуття незалежності у 1991 році
- c) У середині XVIII століття
- d) У 1980-х роках

2. Який регіон України відомий своїми курортами для лікування мінеральними водами?

- a) Одеська область
- b) Закарпаття
- c) Полтавщина
- d) Львівщина

3. Які природні ресурси сприяють розвитку туризму в Карпатах?
- a) Піщані пляжі та море
 - b) Гірськолижні курорти, мінеральні джерела та національні парки
 - c) Пустелі та гори
 - d) Природні озера та рівнини
4. Яке місто України вважається центром релігійного туризму?
- a) Львів
 - b) Київ
 - c) Одеса
 - d) Харків
5. Яка подія сприяла розвитку туристичної інфраструктури в Україні у 2012 році?
- a) Проведення Олімпійських ігор
 - b) Проведення Чемпіонату Європи з футболу Євро-2012
 - c) Підготовка до вступу в ЄС
 - d) Відкриття нових міжнародних курортів
6. Які форми туризму найбільш популярні в Україні?
- a) Сільський, екологічний, культурний та гірськолижний туризм
 - b) Пляжний туризм
 - c) Круїзний туризм
 - d) Екстремальний туризм
7. Який виклик стоїть перед розвитком туризму в Україні на сучасному етапі?
- a) Відсутність культурної спадщини
 - b) Військові конфлікти та політична нестабільність
 - c) Недостатня кількість природних ресурсів
 - d) Брак іноземних туристів

8. Який український регіон найбільш привабливий для туристів взимку?

- a) Одеська область
- b) Закарпаття та Карпати
- c) Черкащина
- d) Київщина

9. Яке місто є найпопулярнішим туристичним центром на узбережжі Чорного моря в Україні?

- a) Херсон
- b) Одеса
- c) Миколаїв
- d) Скадовськ

10. Який напрямок туризму активно розвивається в Україні через велику кількість історичних пам'яток?

- a) Гірськолижний туризм
- b) Культурно-пізнавальний туризм
- c) Космічний туризм
- d) Сільськогосподарський туризм

СЛОВНИК

Агротуризм – один із видів екологічного туризму, спрямований на відпочинок туристів у сільській місцевості.

Бізнес (економічний чи будь-який) – це: 1. Вид діяльності, що приносить дохід або інші особисті вигоди. 2. Економічна діяльність, спрямована на одержання доходу (прибутку), що використовує товарно-грошові відносини і базується на підприємстві. 3. Бізнес – це вміння «робити гроші» з використанням усіх різновидів можливих способів, які не суперечать законодавству.

Бізнесмен – комерсант, підприємець, який займається будь-яким видом економічної діяльності, що приносить прибуток або інші особисті вигоди.

Бізнес-план – аналітичний документ прогнозованого типу, змістом якого є всебічне обґрунтування цілей, шляхів, засобів та результатів діяльності будь-якого підприємства.

Виїзний туризм – це вид туризму, діяльність і надання туристичних послуг якого здійснюється на території іншої країни під час подорожей туристів.

Виконавча рада WTO – це керівний орган управління Всесвітньої туристичної організації, до якої у вересні 1999 року на XIII Генеральній асамблеї WTO у м. Сантьяго (Чилі) обрано було Україну. До неї увійшли також Київська міська державна адміністрація, Київський університет туризму, економіки і права та готельний комплекс «Дніпро».

Винагорода за виконання – ступінь, у якій розподіл винагород в організації – таких як просування по службі й підвищення заробітної плати – базується на критерії участі працівника в діяльності організації.

Виховна цінність туризму – це надання допомоги туристам у вивченні історії; формуванні світогляду та таких рис, як: воля, витримка, самостійність, рішучість і готовність прийти на допомогу іншим та до активного захисту природних багатств і власного здоров'я.

Внутрішня інформація – це інформація, яка поєднує роботу всіх підрозділів фірми і складає частину об'єму внутрішнього документообігу. До неї можна віднести накази, розпорядження, службові записки, плани, виробничі завдання, звіти,

пояснювальні записки, внутрішні фінансові документи, бухгалтерську звітність, численну технічну документацію та інформацію, яка спрямована фірмою зовнішнім підприємствам (наприклад, подання інформації у статистичне управління).

Вплив та переконання – це основні функції комунікації в організації. За допомогою різних засобів комунікації менеджер контролює поведінку підлеглих; мотивує індивідів до виконання завдань на достатньому рівні продуктивності; емоційно наближує працівників до усвідомлення цілей організації шляхом підвищення персональної відповідальності за результати виконаної роботи, визнання досягнень, росту авторитету тощо.

Всесвітня туристична організація (ВТО) – це найавторитетніший орган управління у світовому туризмі, яка була заснована 2 січня в 1975 році шляхом перетворення неурядового Міжнародного союзу офіційних туристичних організацій (МСОТО) в Міжурядову організацію, діючу під патронатом ООН, штаб-квартири якої знаходиться у Мадриді (Іспанія).

Готель – місце короткотривалого перебування для відпочинку й оздоровлення за індивідуальним режимом.

Груповий метод прийняття рішення – це такий метод, за яким менеджер не тільки консультиється з іншими особами стосовно інформації, що надходить, а й залучає їх до участі в обговоренні проблеми та до прийняття групового рішення.

Дайвінгуризм – це підводний туризм, пов'язаний із пізнанням підводного середовища.

Діловий туризм – це: 1. Один з найбільш економічно ефективних видів туризму в світі та у міжнародному, внутрішньому й іноземному туризмах України. 2. Вид туризму, спрямований на обслуговування клієнтів під час виконання ними професійних обов'язків як за місцем проживання, так і в інших регіонах, що дозволяє клієнтам більш якісно і з меншими витратами організувати свою діяльність або поїздку. Діловий туризм за призначенням охоплює досить широке коло поїздок, зокрема: • ділові поїздки співробітників корпорацій з метою переговорів, участі у виробничих нарадах, презентаціях, збутової діяльності тощо; • заохочувальні поїздки, що організовуються компаніями й організаціями для своїх співробітників у вигляді

безкоштовної туристичної поїздки; • поїздки на симпозиуми, конгреси, конференції, семінари, виставки, ярмарки, біржі тощо; • поїздки на спортивні змагання команд, гастролі артистів; • поїздки офіційних делегацій (офіційне обслуговування).

Допустимість ризику в діяльності організації – це ступінь, у якій співробітники туристичної організації підтримують у собі здібності до інновацій та ризику.

Дотримання етичних норм поведінки – це забезпечення позитивних відносин у колективі та між колективами, що полегшує співробітництво, сприяє формуванню іміджу працівників.

Екологічний туризм – це такий вид туризму, який передбачає подорожі туристів в екологічно чистих районах з науково-пізнавальною метою: спостереженням і охороною навколишнього середовища.

Економічна ефективність туризму – це отримання економічного ефекту від організації туристичної діяльності у масштабі держави, туристичного обслуговування населення регіону, виробничо-обслуговуючого функціонування туристичної індустрії.

Економічні методи управління – це сукупність таких методів управління, що базуються на дії економічних факторів, пов'язаних з функціями управління (планування, мотивація, контроль) та виступають у таких формах, як: аналіз, госпрозрахунок, ціноутворення, фінансування. Вони займають головне місце в системі методів управління.

Економічні фактори впливу на поведінку споживачів туристичних послуг – це зовнішні спонукальні фактори впливу на купівельну поведінку споживачів, найбільш суттєвих серед яких виділяють такі: стан ринку товарів та послуг, валютні курси, процентні ставки, динаміку інфляційних процесів та ін. І хоча зазначені економічні фактори більше впливають на всі інші фактори.

Електронний обмін даними – це міжкомп'ютерний обмін діловими, комерційними та фінансовими електронними документами. Наприклад, замовленими туристичними путівками, платіжними інструкціями, контрактними пропозиціями, накладними, квитанціями. Електронний обмін

даними (ЕОД) забезпечує оперативну взаємодію торгових партнерів (клієнтів, постачальників, торгових посередників, експедиторів та ін.) на всіх етапах підготовки торгової угоди, укладання контракту і реалізації постановки.

Ергономіка – (від грецьк. – робота і закон) – наука, комплексно вивчаюча функціональні особливості людини (або групи людей) у конкретних умовах її (їх) діяльності.

Етап формування туру – це процес «збирання» ряду послуг і товарів в одну «оболонку».

Етапи туру – це процес формування туру; експериментальне впровадження; реклама і презентація туру; просування туру на ринку.

Етика – це стародавня наука, що вивчає мораль та моральність, поведінку людей у суспільстві, відносини між ними.

Етика ділових стосунків – це відносини, що охоплюють широку сферу відносин, які включають взаємодію між організаціями, відносини в трудовому колективі, між керівником та підлеглим.

Етнічний туризм – це вид і одночасно форма туризму, пов'язана з відвідуванням і виїздом у віддалені регіони або інші країни з метою побачень з рідними та близькими. Туристичні організації допомагають з оформленням проїзних квитків, закордонних паспортів, візових формальностей.

Життєдіяльність – це: 1. Сукупність життєвих функцій організму. 2. Діяння, функціонування чого-небудь.

Журі – це: 1. Група експертів, що розв'язує питання про розподіл місць, вручення нагород на конкурсах, змаганнях, виставках тощо. 2. В Англії; Франції; США – склад присяжних засідателів у суді.

Забезпечення якості освіти – це процес або система процесів, прийнятих на національному та інституційному рівнях для забезпечення якості освітніх програм і присуджених кваліфікацій, реалізація якої повинно гарантувати навчальне середовище.

Загальні закони управління – це: 1. Закон спеціалізації управління. 2. Закон необхідної і достатньої централізації. 3. Закон демократизації управління. 4. Закон управління часом.

Законодавство – це: 1. Установлення, видання законів. 2. Сукупність усіх законів, що діють у якій-небудь державі.

Законодавство України про туризм – це сукупність складових законодавства: Конституції України, Закону України «Про туризм», інших актів законодавства України про туризм, що видаються відповідно до них, міжнародних договорів і угод, в яких бере участь Україна.

Запобігання невизначеності – це характеристика, що визначає ступінь прагнення людей запобігати ситуацій, у яких вони почуваються непевно

Зовнішня інформація – це: 1. Інформація, яку отримує туристична фірма, менеджер турфірми від різних елементів зовнішнього середовища (наприклад, за допомогою Інтернет і має значення для фірми). 2. Це – закони та нормативна документація, яка обов'язкова для виконання; науковотехнічна інформація, що включає інформацію про патенти; документація, яка регламентує та уточнює відносини з підприємством і його постачальниками та покупцями, а також з іншими організаціями (договори, листи та ін.); маркетингова інформація про ринки, на яких працює фірма, інформація про ціни, про конкурентів, про покупців тощо; інформація про стан фінансової системи (валютний курс та ін.).

Зона влади – це сфера розповсюдження влади як елемента культури, що визначається простором, у рамках якого навіть найменш наділений владою індивід у групі усвідомлює нерівноправність у розподілі влади та вважає його нормальним станом речей.

Зразок управління – це критично проаналізований окремий випадок у практиці управління (позитивний або негативний). Зразок включає опис ситуації, аналіз проблеми, аналіз варіантів її вирішення, характеристику вибраного шляху і аналіз досягнутих результатів з урахуванням фактора часу. Утім зразок – це не рецепт, а скоріше еталон, з яким порівнюють конкретні дії; це – матеріал для творчого аналізу на основі знання теорії керівництва.

Індивідуальна автономія – ступінь соціальної відповідальності, незалежності, сприятливі можливості для ініціативи, які має особистість організації.

Індивідуальний метод прийняття рішення – це метод, за яким менеджер приймає рішення самостійно на основі наявної інформації без участі інших осіб.

Інклюзив-тур – це окремі туристичні послуги: харчування, розміщення, екскурсійне обслуговування, транспорт (на вибір). На практиці перевага надається інклюзивному туру, де турист замовляє мінімально-достатній набір основних послуг, купуючи додаткові та сукупні послуги у міру необхідності.

Інновації – це: 1. Нововведення в галузі техніки, технології, організації праці та управління, які ґрунтуються на використанні досягнень науки і передового досвіду, а також використання цих нововведень у найрізноманітніших галузях і сферах діяльності. 2. Застосування нових форм організації праці і управління, які охоплюють не тільки окреме підприємство, але і їх сукупність, галузь.

Інновація освіти – це: 1. Цілеспрямований процес часткових змін, що ведуть або до модифікації цілей навчання, або до модифікації каналів навчання, що використовуються. Часто полягає в адаптації процесу навчання до змін, які, як правило, мають місце всередині або поза системою навчання. 2. Цілеспрямована зміна, що полягає у появі нової технології або в зміні принципів, на яких ґрунтується функціонування якоїсь системи (педагогічні технології, досвід, практика).

Інтернет – це міжнародна мережа, яка здатна об'єднати безліч мереж і дозволяє увійти у світове співтовариство, надає користувачеві практично необмежені інформаційні ресурси; виступає як сукупність взаємопов'язаних комунікаційних центрів, до яких підключаються регіональні постачальники послуг і через які здійснюється їх взаємодія.

Інтроспект («самоаналіз») – метод організаційного аналізу, який дозволяє розробити рекомендації, спрямовані на поліпшення організаційної структури за рахунок: скорочення витрат на управління; зменшення фрагментарних функцій виконавців; регулювання завантаженості керівників, переключення зусиль на головні стратегічні цілі і завдання організації; розробка раціонального плану структури зайнятості і розподіл функцій серед співробітників у відповідності із змінами структури.

Інформаційна система – це комунікаційна система зі збору, передачі, переробки інформації про об'єкт, що забезпечує працівників різного рангу інформацією для реалізації функцій управління.

Інформація – це: 1. Повідомлення, яке має значення, володіє цінністю для даної системи. 2. Повідомлення про щось, доведення до відома чогось. 3. Відомості про навколишній світ, процеси, які в цьому відбуваються; про події, ситуації, чиюсь діяльність, які сприймає людина безпосередньо або за допомогою спеціальних пристроїв, зокрема, через керуючі машини та інші системи. 4. Коротка стаття, допис у газеті, що містить фактичні дані. 5. Одна з основних функцій комунікації в організації. Існує зовнішня інформація, яка пов'язана з маркетингом, рекламою, зв'язками з громадськістю (PR), продажами тощо та внутрішня інформація, що забезпечує реалізацію цілей організації на засадах координації, кооперації та контролю за діяльністю структурних підрозділів, груп, окремих виконавців. 6. Знання, включені у комунікативний процес.

Кваліфікація – ступінь професійної підготовки працівника, наявність у нього знань, умінь та необхідних для виконання ним певного виду роботи; характеристика певного виду роботи, що встановлюється залежно від її складності, точності й відповідальності.

Кейс – це опис конкретної управлінської ситуації, її зміст відображає історію створення та організаційного становлення установи, зокрема, турфірми, її розвиток і результати діяльності.

Кемпінг – стоянка для літнього відпочинку у курортних зонах автотуристів (самообслуговування).

Керівник туристської групи – це особа, що є представником суб'єктів туристичної діяльності і виступає від його імені, супроводжує туристів, забезпечує виконання умов договору про видання туристичних послуг, володіє фаховими знаннями про країну (місцевість) перебування, і, як правило – мовою країни перебування або загальнозрозумілою там мовою (див. Закон України «Про туризм», розділ I, ст. 1).

Керівництво – цілеспрямована діяльність керівника або особи, що є на чолі керівництва і дає принципові вказівки чи накази. Керівництво відображає сутність взаємовідносин між керівниками і підлеглими і є складовою системи управління.

Комерційний туризм – це вид туризму, який за організаційною структурою поділяється лише на плановий туризм, тоді як некомерційний туризм поділяється на плановий і самодіяльний.

Компетентнісний підхід – це потужний засіб досягнення інтегрованого кінцевого результату освіти, який сприяє сформованості у випускника ВНЗ ключових і професійних компетенцій; єдності узагальнених знань та вмінь, універсальних здатностей і готовності до розв'язання великих груп завдань – від особистих до соціальних, професійних і спеціальних професійних компетенцій, що визначають володіння власне професійною компетентністю. Компетентнісний підхід передбачає перехід від знаннево-орієнтованого компонента змісту освіти до практичного, враховуючи при цьому «цілісний досвід вирішення життєвих проблем, виконання ключових (які стосуються багатьох соціальних сфер) функцій, соціальних ролей, компетенцій».

Комуникативність (від лат. communication – зв'язок, повідомлення) – це сукупність історичних, відносно стійких властивостей особистості, що сприяють успішному прийому, розумінню, засвоєнню, використанню й передаванню інформації.

Консультативна функція – це функція з надання кваліфікованих порад з різних питань: політичних, правових, науково-педагогічних, методичних педагогічному колективу школи та широким колам громадськості.

Консультативний метод прийняття рішення – це такий метод, за яким менеджер припускає участь інших осіб на стадії отримання інформації. На підставі зібраної інформації та її інтерпретації менеджер приймає рішення.

Контракт – договір (письмова угода), що містить взаємні зобов'язання сторін, які його уклали.

Краєзнавчі екскурсії – це найбільш поширені види екскурсійної діяльності в сільській місцевості. Ці екскурсії охоплюють як природу, так і історію, етнографію, архітектуру місцевості, життєпис видатних осіб, які народилися або жили в цій місцевості.

Краєзнавчі й пошукові експедиції – це тривалі подорожі, поїздки, відрядження групи людей (мандрівників) з певним завданням пошукового характеру, що містять елементи

краєзнавства. Вони проводяться з метою виховання молоді, дослідження і вивчення об'єктів (археологічних, геологічних, географічних, історичних, меморіальних тощо) місцевості.

Краєзнавчі об'єднання – це об'єднання групи людей у краєзнавчі товариства, бюро краєзнавства, краєзнавчі семінари, а також численні краєзнавчі гуртки при школах, вишах, музеях, краєзнавчу роботу яких почала з 1918 року координувати Українська академія наук, при якій працювали краєзнавчі комісії в Києві, Одесі, Харкові. Зокрема, Київська комісія заснувала студентську секцію, при якій було організовано курси з краєзнавства та видавництво «Бюлетень комісії краєзнавства». Курси для ентузіастів-краєзнавців було відкрито й в Одесі, де видавався «Вісник Одеської комісії з краєзнавства при Всеукраїнській академії наук».

Краєзнавчо-туристична діяльність – це діяльність, яка спрямована на організацію і проведення подорожей рідним краєм. Вона пов'язана з надбанням знань про природні багатства рідного краю, історичне минуле нашого народу, формуванням умінь і навичок в організації і проведенні спеціальних спостережень із наступною їх обробкою та аналізом.

Культурний або пізнавальний туризм – це вид туризму, який орієнтований на пізнання (вивчення) культури, традицій іншого народу.

Лікувальний туризм – це вид туризму, який передбачає тимчасовий виїзд людини з місця постійного проживання на курортні території України або інших країн.

Лікувально-оздоровча місцевість – це природна територія, що має мінеральні та термальні води, лікувальні грязі, озокерит, ропу (насичена солями вода) солоних лиманів та озер, кліматичні й інші природні умови, сприятливі для лікування, медичної реабілітації та профілактики захворювань.

Лінійна організація в управлінні – це форма організації управління, на чолі якої стоїть керівник, який здійснює всі функції управління: планування, організацію, мотивацію, контроль.

Ліцензування туристичної діяльності – це створення рівних можливостей суб'єктам туристичної діяльності на ринку туристичних послуг та забезпечення захисту прав і законних

інтересів держави та споживачів цих послуг, підвищення рівня туристичного обслуговування. Ліцензуванню на здійснення туристичної діяльності підлягають суб'єкти ліцензування: туристичні агентства, бюро подорожей, бюро екскурсій, екскурсійні бюро, бюро по прийому туристів, туристичні оператори, готелі, мотелі, кемпінги, туристичні комплекси і бази, інші юридичні особи незалежно від форм власності та фізичні особи, що здійснюють туристичну діяльність, передбачену статутами або положеннями.

Манільська декларація зі світового туризму – це заключний документ Всесвітньої конференції з туризму (ВКТ), яка відбулася за ініціативи Всесвітньої туристичної організації (ВТО) і за участю понад 100 держав в Манілі (Філіппіни) з 27 вересня по 10 квітня 1980 року, в якому знайшли відображення спільно напрацьовані рекомендації щодо питання відповідальності держав за розвиток туризму (соціально-економічні умови, цілі і завдання, стримуючі чинники) та такі актуальні проблеми, як: людина – організатор свого відпочинку; регулювання попиту і пропозиції; науково-технічне співробітництво у галузі туризму; підготовка кадрів для індустрії туризму тощо.

Маркетинг – одна із систем управління, яка передбачає ретельний облік процесів, діючих на ринку, для прийняття хазяйського рішення.

Матрична організація – це організація, характерною особливістю управління якою є те, що на традиційну, поділену за функціями організацію (вертикальне структурування), нашаровується орієнтована на проект організація (горизонтальне структурування), орієнтоване на колектив (команду), повноваження відносно рішень передаються групі, де, наприклад, у шкільних організаціях – це короткотермінові об'єднання педагогів, мікрогрупи та ініціативні групи.

Менеджер – це: 1. Специфічний соціальний прошарок сучасного суспільства, який складається головним чином із професійних керуючих (керівники господарств, підрозділів, фірм тощо). 2. Менеджер – це найманий управитель, який володіє професійними знаннями з організації та управління виробництвом.

Менеджмент в освіті – це: 1. Усвідомлена взаємодія керівника з іншими людьми – підлеглими, партнерами, своїми дітьми, батьками тощо, яка спрямована на забезпечення їхньої активної скоординованої участі в досягненні поставленої мети. 2. Частина управління, яка є впливом на інших людей, у процесі і в результаті якого в них з'являються (або актуалізуються) психічні стани, якості, властивості, що стають психологічним підґрунтям для їхньої ефективної діяльності з досягнення поставленої управлінської мети.

Менеджмент персоналу туристичної організації – це свідоме регулювання діяльності трудового колективу, а саме: форми його організації, характеру взаємовідносин між його членами, формування психологічного клімату, управління конфліктами, мотивації, дій тощо.

Менеджмент ризику – це новий розділ менеджменту, який вимагає від керівників усіх рівнів інноваційної діяльності, спрямованої на одержання суспільно значимих результатів неординарними, новими способами в умовах невизначеності, новаторських, сміливих рішень.

Метод опитування – це метод, який базується на цілеспрямованому отриманні інформації шляхом проведення бесід, анкетування за наперед розробленою методикою.

Методи збору первинних даних – це відомі або розроблені надійні інструментарії, за допомогою яких здійснюється: 1) спостереження (це метод, за допомогою якого можна збирати та узагальнювати інформацію про товар, який цікавить дослідника, зміну попиту на нього тощо); 2) огляд (це метод, який доцільно використовувати при розробці характеристик нового товару, складанні рекламних текстів, застосуванні для реклами засобів масової інформації, підготовці заходів щодо стимулювання збуту, дослідження каналів руху товарів); 3) експеримент (мета цього методу – перевірити робочі гіпотези та виключити інші гіпотези).

Методи переконання – це методи, які не забезпечені правовими документами. До них можна віднести програми, теоретичні обґрунтування, концепції, соціологічний аналіз, методи морального заохочення, моральні норми суспільства тощо.

Методи прийняття рішення – це комплекс засобів, за допомогою яких менеджером приймається рішення на основі отриманої

інформації. Існують такі методи прийняття рішення, як: індивідуальний метод, консультативний метод та груповий метод.

Методи просування туристичного продукту на ринку туристичної індустрії – це комплекс засобів впливу на ринок туристичної індустрії, спрямованих на реалізацію туристичного продукту (презентація, виставки, ярмарки, реклама, комунікаційні інструменти тощо).

Методи розв'язання конфлікту в організації – це засоби, за допомогою яких забезпечуються роз'яснення вимог до роботи; об'єднання працівників на основі спільних системних цілей; обґрунтування системи винагород.

Міжнародний туризм – це: 1. Вид туризму, діяльність якого пов'язана із перебуванням жителів однієї країни на території іншої. Такі туристи належать до категорії іноземних туристів. 2. Систематизована й цілеспрямована діяльність підприємства сфери туризму, пов'язана з наданням туристичних послуг і туристичного продукту іноземним туристам на території своєї країни (в'їзний туризм) та надання туристичних послуг і туристичного продукту за кордоном (виїзний туризм). 3. Важливий напрямок міжнародного співробітництва у конкретній діяльності на основі поваги до національної культури та історії кожного народу й основних інтересів кожної держави. 4. Сфера розвитку туристичних відносин між народами різних країн і ознайомлення з досягненнями інших держав у різних галузях.

Мікрогрупа – це короткотермінове об'єднання людей, наприклад, педагогів на добровільній основі як форма колективної методичної творчості педагогів, які, на відміну від методичного об'єднання, де основою групування є певний навчальний предмет, тут за визначальний критерій діяльності прийняли взаємну симпатію, особисту приязнь, психологічну сумісність, інтерес до однієї педагогічної проблеми. Після вирішення проблеми мікрогрупа розпадається.

Мікрорайон – це невелика частина міського району, яку виділяють з якою-небудь метою (наприклад, у Київському районі м. Полтави виділено декілька мікрорайонів, зокрема, мікрорайони Половки, Браїлки, Колонійний, Огнівка з метою

більш детального ознайомлення екскурсантів з багатоміковою історією міста, природою, славетними земляками тощо).

Мотивація в менеджменті – це процес стимулювання себе та інших до діяльності для досягнення особистої мети чи мети організації.

Мотивація до праці і пов'язаний з цим стан моралі у виробничих відносинах – це один з найважливіших факторів успіху будь-якої організації у туристичній індустрії.

Музеї (краєзнавчі і меморіальні як державні, так і ті, що працюють на громадських засадах (у школах, університетах, інших освітніх закладах або при клубах)) – це: 1. Осередки, що організовують та проводять пошукову, методичну та екскурсійну діяльність в сільській місцевості. 2. Приміщення, де зібрані і зберігаються такі експонати, що допомагають вивчати свій рідний край. 3. Місця, де зібрані та експонуються колекції будь-яких предметів, знайдених у природі або створених людиною. Є музеї мистецтва, науки, історії, творчості письменників тощо.

Мультимедіа – це спеціальна інтерактивна технологія, яка дозволяє за допомогою технічних і програмних засобів забезпечити роботу з нерухомими зображеннями, відеозображеннями, анімацією, текстом і звуковим рядом. Мультимедіа вдосконалює спілкування шляхом побудови мостів, які об'єднують окремих осіб, міста і країни в усьому світі. Це особливо очевидно у Word Wide в рамках Internet, де інтерактивні власні сторінки змагаються за привернення уваги користувача. Бізнес і промисловість використовують Word Wide Web, щоб стати більш ефективними в щоденній діяльності.

Неформальна організація – це група людей, утворення якої є спонтанна реакція на незадоволені індивідуальні потреби. До її складу входять люди, які вступають у регулярну взаємодію для досягнення конкретної мети.

Норми міжнародного договору – це документ, уповноважуючий норми права, які відсутні в Законі України «Про туризм», але передбачені міжнародним договором, в якому бере участь Україна, що дають учасникам правовідносин можливість здійснювати конкретні дії з метою задоволення своїх інтересів (наприклад, право здійснювати виїзний туризм).

Ностальгійний туризм або етнічний, ритуальний чи сентиментальний туризм – це види туризму, призначення яких передбачає відвідування місць історичного проживання населення та зустрічі з родичами.

Ноу-хау – (знаю як) – технологія виробництва, науковотехнічні, комерційні, організаційні знання, необхідні для функціонування виробництва. Форми «ноу-хау» різноманітні. Існує і освітянська сфера «ноу-хау».

Підготовка екскурсії – це поетапний процес добору і формування методики та змісту екскурсії. Ведеться за двома основними напрямками: а) розробка нової теми екскурсії; б) підготовка екскурсовода для проведення екскурсії.

Пізнавальний туризм – це вид туризму з великою кількістю різновидів: історичні, знайомство з живописом, балетом, оперою, з місцями діяльності відомих літературних персонажів і творів тощо. Вони короткотермінові. Програми пізнавального туризму базуються залежно від тематики туру, екскурсія яких, як правило, проводиться на рідній мові туристів.

Плановий туризм – це екскурсійний вид туризму, який передбачає наперед намічений маршрут, учасники якого подорожують на автобусах, літаках, теплоходах, у поїздах; зупиняються в готелях або на турбазах, де їм надається ночівля, харчування та екскурсовод.

Послуги екскурсовода (гіда-перекладача) – це діяльність професійно підготовленої фізичної особи, яка ознайомлює туристів із туристичними ресурсами в країні (місці) їх тимчасового перебування.

Похід вихідного дня – найпопулярніший масовий засіб фізичної рекреації, який проводиться з різною метою: рекреаційною, спортивною або тренувальною, пізнавальною, діловою.

Пошуково-рятувальні служби – це спеціалізовані служби по забезпеченню безпеки туристів, які взаємодіють з органами охорони здоров'я, зв'язку з органами внутрішніх справ, цивільної авіації, лісового та водного господарства, гідрометеорологічної служби.

Рекреаційна стежка – це одна із форм організації самостійних подорожей рекреантів, яка прокладається в місцях, які приваблюють своєю мальовничістю, природними пам'ятками. Приблизна довжина її – від 5 до 25 км. Забезпечуються стежки

інформаційними засобами: вказівниками, плакатами чи буклетами з детальним описом маршруту.

Рекреаційний (туристичний) вузол – сукупність центрів та закладів рекреаційного обслуговування на компактній території. Тут зосереджуються взаємодоповнюючі і поєднані рекреаційно-туристичні заклади і підприємства.

Рекреаційний заклад – спеціалізований заклад для короткочасного і тривалого розміщення людей у процесі задоволення їх рекреаційних потреб. До них належать: санаторії, пансіонати з лікуванням, будинки і бази відпочинку, лікувальні й оздоровчі центри, готелі, мотелі, кемпінги тощо.

Рекреаційний підрайон – частина рекреаційного району, яка складається з одного чи кількох курортів однакового профілю із зонами рекреації і центрами туризму в межах адміністративних районів.

Релігійний або паломницький туризм – це найдавніший вид туризму, який здійснюється з релігійною метою.

Релігійний туризм – це історично найстаріший вид туризму, який передбачає подорожі, які мають на меті якінебудь релігійні процедури, місії. Основними центрами релігійного туризму є Ватикан, Єрусалим, Мекка, в Україні – Умань.

Розважальні тури – це найрізноманітніші та найпопулярніші розважальні тури в усьому світі (відвідування святкових заходів, концертів, виставок тощо).

Розробка екскурсії (методична) – це процес, який визначає технологію застосування методичних прийомів відповідно до особливостей екскурсійного маршруту. Охоплює такі елементи екскурсії, як: маршрут, зупинки, об'єкт показу, тривалість, назва підтем та перелік основних питань, організаційні вказівки, методичні вказівки.

Розробка туристичних маршрутів – це складна, багатоступенева процедура, яка є основним елементом технології туристичного обслуговування. Ця процедура довготривала за часом і може займати декілька місяців.

Структура туристичного пакета – це сукупність чотирьох обов'язкових компонентів туристичних послуг, включених до послуг на туристичному маршруті, зокрема, транспортування туриста до місця відпочинку і назад; трансфер; розміщення і харчування; обов'язкову екскурсійну і культурну програму.

Туристичний пакет пропонується туроператором чи туристичним підприємством (організацією), яке займається розробкою туристичних маршрутів і комплектуванням турів, забезпечує їх функціонування, організовує рекламу, розраховує відповідно до чинних нормативів та затверджує у встановленому порядку ціни на тури за цими маршрутами, продає тури туристичним агентам для випуску і реалізації путівок за своїми ліцензіями.

Структура туру – це наявність туристичного пакета і комплексу послуг на маршруті.

Суб'єкт рекреаційно-оздоровчої діяльності (РОД) – це людина, яка сама виконує цю діяльність та перебуває під впливом інших людей (фахівців рекреаційної сфери).

Суб'єкт управління – це особа (менеджер) або орган (апарат управління), що здійснює управлінську дію відносно об'єкта управління для досягнення відповідної мети.

Суб'єкти менеджменту організації – це менеджери (керівники) члени організації, які здійснюють управлінську діяльність і вирішують певні управлінські задачі.

Суб'єкти туристичної діяльності – це: 1. Фізичні особи, що зареєстровані у встановленому чинним законодавством України порядку і мають ліцензію на здійснення діяльності, пов'язаної з наданням туристичних послуг. 2. Підприємства, установи, організації незалежно від форм власності.

Суб'єкти управління туризмом в Україні – це керуюча підсистема, до якої належить: Уряд України, Державна туристична адміністрація, місцеві органи влади, Комітети (департаменти) по туризму та ін.

Суспільно-громадська рекреація – це допомога іншим людям у вільний від основних обов'язків час (участь у різноманітних благодійних, волонтерських організаціях тощо).

Турагент – це роздрібна фірма, яка виступає посередником між обслуговуючими підприємствами з одного боку, і клієнтами – туристами – з іншого боку.

Турагентська діяльність – діяльність з просування та реалізації туристичного продукту, яка здійснюється на основі ліцензії юридичною особою або індивідуальним підприємцем.

Туризм – це: 1. Один із видів активного відпочинку, що являє собою подорожі, які здійснюються з метою пізнання тих чи

інших районів, нових країн, і які поєднуються у деяких країнах з елементами спорту. 2. Подорожі і перебування у місцях, які знаходяться за межами звичайного середовища подорожуючого, на термін не більше 12 місяців, з будь-якою метою, окрім оплачуваною там діяльністю. 3. Усі вільні переміщення людей від місця їх постійного проживання і роботи, а також сфера послуг, створена для задоволення потреб, які виникають у результаті цих переміщень. 4. Діяльність, яка має у житті народів велике значення; джерело валютних надходжень в країну; третя у переліку індустрія в галузі обслуговування, в якій зайнятий кожний п'ятнадцятий з працюючих людей. 5. Потужний економічний засіб, який може бути використаний слаборозвинутими країнами для створення припливу валюти, необхідної для успішної боротьби на міжнародному рівні. 6. Наука, мистецтво і бізнес залучення, облаштування і розваг людей, які подорожують заради задоволення або у справах. 7. Тимчасовий виїзд людини з місця постійного проживання в іншу країну чи місцевість; у межах своєї країни у вільний час – для одержання задоволення і відпочинку, чи з метою оздоровлення.

Туристика і краєзнавство – це часопис, який почав виходити з 1925 року під редакцією І. Кріп'якевича, в якому друкувалися матеріали, присвячені окремим місцевостям Галичини, нариси з історії туризму та краєзнавства, матеріали археологічного й етнографічного характеру, хроніки краєзнавчого життя.

Туристична група – це тимчасове соціальне утворення людей, колектив людей, котрі об'єдналися для здійснення походу на добровільній основі.

Туристична діяльність – це: 1. Один із важливих засобів рекреаційно-оздоровчої діяльності. 2. Діяльність із надання різноманітних туристичних послуг відповідно до нормативно-правової бази України.

Туристична експедиція – це група людей, яка здійснює поїздки, подорожі, відрядження з певним завданням.

Туристична індустрія – це сукупність готелів й інших засобів розміщення; засобів транспорту, об'єктів громадського харчування; об'єктів і засобів розваг; об'єктів пізнавального, ділового, оздоровчого, спортивного й іншого призначення, а

також організацій, що надають послуги та послуги гідів-перекладачів.

Туристична інфраструктура – сукупність готелів й інших засобів розміщення; засобів транспорту, об'єктів громадського харчування; об'єктів і засобів розваг; об'єктів пізнавального, ділового, оздоровчого, спортивного й іншого.

Туристичний експорт – це вивіз з країни туристських вражень, який супроводжується одночасним ввезенням туристом грошей у дану країну.

Туристичний імпорт – це ввезення в країну туристських вражень, яке супроводжується одночасним вивезенням туристом грошей з даної країни.

Туристичний маршрут – це географічно визначена, прив'язана до конкретної місцевості й об'єктів траса подорожі з коротким текстовим описом.

Туристичний пакет – це: 1. Комплекс послуг, що надаються туристам під час подорожі за індивідуальним або груповим варіантом, який пропонується для широкого продажу для споживачів, до якого, крім транспорту, входять послуги розміщення, послуги гіда, харчування, інші види обслуговування тощо. 2. Складова туру, що включає обов'язкові послуги на маршруті (обов'язкову екскурсію і культурну програму; транспортування туриста до місця відпочинку і назад; розміщення і харчування у визначеному співвідношенні (розміщення у готелі: сніданок – ВВ; напівпансіон – НВ; повний пансіон – FВ); рансфер (будь-яке перевезення туриста всередині туристичного центру країни перебування).

Туристичний потік – це постійне прибуття туристів у країну з інших країн.

Туристичний продукт – це: 1. Комплекс туристичних послуг, необхідних для задоволення потреб туриста під час його подорожі. 2. Сукупність послуг і товарів туристичного призначення.

Туристичний ринок – це самостійна частина більш широкого поняття «ринок товарів і послуг», де реалізуються послуги і товари для туристів, а структура їх вжитку розглядається як сукупність обов'язкових специфічних і додаткових потреб.

- Українська туристична інформаційна система (УТІС)** – це автоматизований інформаційно-рекламний центр управління розвитком туризму, що увійшов до мережі Інтернет з регіональними представництвами у містах Одеси та Львові.
- Українське наукове товариство** – це наукове об'єднання, при якому в квітні 1920 року екскурсійне бюро розробило кілька маршрутів для ознайомлення з пам'ятками історії культури Києва, підготувало екскурсійну мапу (карту) околиць міста, видало «Короткий провідник для природничих екскурсій по м. Києву та його околицях».
- Український комітет із краєзнавства** – це орган управління із краєзнавства, обраний на Першій всеукраїнській краєзнавчій конференції в 1925 році в Харкові (видавав журнал «Краєзнавство» (1927-1930 рр.)).
- Укрпрофтур** – це закрите акціонерне товариство по туризму та екскурсіях, яке опікується розвитком соціального туризму в межах профспілкової системи.
- Укрсоюзтур** – це Всеукраїнський союз асоціацій підприємств та організацій туристичної галузі України, створений у липні 2000 року в Києві, в який увійшло 46 ініціативних груп з 21 області України.
- Управління людськими ресурсами** – це один із основних напрямків сучасного менеджменту взагалі і соціального зокрема.
- Управління персоналом** – це процес, спрямований на впровадження системи технологій кадрової діяльності з навчання, професійного розвитку, кваліфікаційного зростання кадрів з метою досягнення цілей організації.
- Управління туристичним підприємством** – це процес, який починається з визначення місця підприємства на туристичному ринку, прийняття на цій підставі рішення зі створення або модифікації продукту (послуги), методів його (її) просування, структури управління персоналом.
- Управлінська функція** – це: 1. Особливий вид управлінських дій об'єктів менеджменту. 2. Особливий вид дій суб'єкта менеджменту щодо інформації, оскільки інформація, необхідна для управління, є предметом і в той же час продуктом управлінської діяльності, власне, всього менеджменту.

Управлінське рішення – це: 1. Основна форма управлінської діяльності; цілеспрямований процес взаємодії, який сприяє успішному і динамічному розвитку системи відповідно до об'єктивних умов. 2. Це діяльність із надання різноманітних туристичних послуг суб'єктів туристичної діяльності. 3. Це вибір керівником найкращого варіанту дій із багатьох можливих.

Управлінські ключові фактори успіху фірми туристичної галузі – це високий професійний рівень персоналу; націленість на якість; значний дизайнерський потенціал; здатність оперативно реагувати на зміни зовнішнього середовища; наявність управлінського досвіду.

Форми рекреації – це організаційні, дидактично-виховні форми поширення (реалізацій) рекреаційної активності в суспільстві. Зокрема, дорожня (пересування рекреантів у лісі дорогами з твердим покриттям); бездоріжжя (вільне переміщення лісом під час прогулянок, у походах, екскурсіях); таборова (встановлення наметів, розпалювання вогнища тощо); матеріальна (передбачає збирання грибів, ягід, плодів, полювання, рибальство); транспортна (переміщення за допомогою транспорту, яка, до речі, вважається найшкідливішою в рекреаційних зонах).

Хобі-туризм – це вид міжнародного, як правило групового туризму, який дає можливість займатися улюбленою справою у ході однодумців під час відпочинку або подорожі (автолюбителі, філателісти, вболівальники спортивних змагань, гурми тощо).

Хостел – дешевий молодіжний готель типу гуртожитку для обслуговування студентської молоді з усіх країн, які подорожують за підтримки Міжнародної федерації молодих мандрівників.

Центральний орган державної виконавчої влади в галузі туризму – це Державний комітет України по туризму, повноваження якого визначаються Законом України «Про туризм» та Положенням, що затверджується Кабінетом міністрів України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамов В. В., Тонкошкур М. В. Історія туризму. Харків: ХНАМГ, 2010. 294 с
2. Боголюбова С. А. Види і тенденції розвитку туризму. Видання: Юрайт, 2024. 202 с.
3. Буйленко В. А. Туризм. Видання: Фенікс, 2023. 350 с.
4. Буркальцева Д., Бянкі Р., Мацола В., Пасека С., Прада Ф., Саркісян Г., Стефенсон М., Тешабаєва О., Тодьєрішко Е., Чумакова О., Ханнам К. Механізми адміністративно-правового регулювання туристично-рекреаційної діяльності під час правового режиму воєнного стану. Law Herald. 2024. С.59.
5. Вахмістров В. П., Вахмістрова С. І. Правове забезпечення туризму. Видання: Альфа-М, 2023. 240 с.
6. Грановська В. Г., Кацемір Г. О., Фесенко Г. О. Індустрія туризму як вектор конкурентоспроможного регіонального розвитку. Херсон: Олді-Плюс, 2020. 153 с.
7. Дем'яненко С. Г., Поліщук Т. М. Історія туризму. Одеса: ОДЕКУ, 2019 122 с.
8. Заячук О., Брик С. Історія туризму. Чернівці: Чернівец. Нац. ун-т ім. Юрія Федьковича: Рута, 2022. 199 с.
9. Іванунік В. О. Роль культурної спадщини у розвитку туризму в Західній Україні. URL: Tourlib.
10. Історія дитячо-юнацького туризму і краєзнавства України у хронології, 1930 – 2020 рр. [Текст] / [авт.-упоряд.: Михайло Косило, Наталія Савченко]; Укр. держ. центр нац.-патріот. виховання, краєзнавства і туризму учнів. молоді, Івано-Франків. обл. держ. центр туризму і краєзнавства учнів. молоді, Івано-Франків. обл. орг. Нац. спілки краєзнавців України. Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2022. 267 с.
11. Історія туризму: навч. посіб. Чернівці: Чернівец. Нац. Ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022. 200 с.
12. Коркуна М. Г. Практики сталого розвитку у сфері туризму. URL: InfoTour.
13. Кравцев С. Ринок українського туризму: відновлення галузі у 2024 році. URL: Comments.ua.
14. Кравченко А. В. , Пасека С. Р. Досвід організації фестивального туризму в країнах Європи. Туризм і

- гостинність: стан, проблеми, перспективи: матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції. Черкаси: Чабаненко Ю.А., 2023. С. 80-84.
15. Кузишин А. В. Історія туризму. Тернопіль: Вектор, 2019. 303 с.
 16. Лиман С. І., Парфіненко А. Ю., Посохов І. С. Історія туризму. Суми: Університетська книга, 2018. 372 с.
 17. Лодатко Є., Пасека С. Феноменологія парадигм як предмет методологічної рефлексії в системі підготовки фахівців. Вісник Черкаського національного університету імені Б. Хмельницького., 2024, № 10. С. 5-13.
 18. Мальська М. П., Антонюк Н. В., Ганич Н. М. Міжнародний туризм і сфера послуг. Київ: Знання, 2008. 661с.
 19. Мальська М., Паньків Н., Ховалко А. Історія розвитку туризму. Львів. 2016. 117 с.
 20. Морозова Х. Біполярна історія. Київ: Віхола, 2024. 248 с.
 21. Олійник А., Діченко Д. Туристичний ринок України: аналіз, виклики та можливості. Економіка та суспільство. 2023. №50. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-64>
 22. Опря Б. О. Особливості підготовки фахівців сфери гостинності в провідних закладах Європи. Вісник науки та освіти. 2024. № 2 (20). С. 1054-1068.
 23. Опря Б. О. Туризм як вид економічної дипломатії. Проблеми, пріоритети та перспективи сталого розвитку в XXI столітті. Матеріали XV міжнародної науково-практичної конференції. Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський: Видавець Ковальчук О. В., 2023. С. 245-248.
 24. Особливості та пріоритети розвитку туризму в Україні. URL: Ukr-Socium.org.ua.
 25. Пасека С., Джумурат В. Теоретичні засади дослідження туристичного потенціалу території. Herald of Khmelnytskyi National University. Economic sciences. 2023. Том 322. № 5. С.42-49.
 26. Розвиток індустрії туризму в умовах пандемії COVID-19. URL: Tourlib.net
 27. Савченко О. Історія розвитку туризму і його вплив на глобалізаційні процеси. Економіка та суспільство. 2021. №27. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-27-18>

28. Стахова Л. В. Основи туризму. Видання: Юрайт, 2023. 327 с.
29. Суворова Г. М. Безпека в туризмі. Видання: Юрайт, 2022. 397 с.
30. Сучасний стан, проблеми та пріоритети розвитку туризму в Україні. URL: Tourlib.net
31. Сучасні вектори розвитку туризму: тенденції та перспективи країн Європейського регіону: монографія. Тернопіль : ТНПУ, 2020. 179 с.
32. Сущинська М. Д. Культурний туризм. Видання: Юрайт, 2022. 50 с.
33. Тарасова В. В., Нестерчук І. К., Ковалевська І. М. Стандартизація, сертифікація та ліцензування в туристичній діяльності. Видання: Кондор, 2022. 300 с.
34. Ткаченко Т. І. Особливості та пріоритети розвитку туризму в Україні. URL: Ukr-Socium.
35. Туризм і гостинність: досвід і сучасні реалії: колективна монографія / [за наук. ред. С. Р. Бабушко] ; Нац. ун-т фіз. виховання і спорту України, Каф. туризму. Київ, 2021. 242 с.
36. Туристична індустрія України: стан, проблеми та перспективи розвитку. URL: Tourlib.net
37. Устименко Л. М., Афанасьєв І. Ю. Історія туризму. Київ: Алерта, 2023. 378 с.
38. Федорченко В. К. Сучасний стан розвитку туристичної індустрії України. URL: InfoTour.
39. Brown A. R. Global Tourism Development: Challenges and Opportunities. London: Routledge, 2022. 410 p.
40. Cooper C. Contemporary Tourism: An International Approach. Oxford: Goodfellow Publishers, 2022. 390 p.
41. Fletcher J. E. Tourism: Principles and Practice Edinburgh: Pearson Education, 2023. 420 p.
42. Hall C. M. Tourism Planning: Policies, Processes, and Relationships Toronto: Channel View Publications, 2023. 320 p.
43. Holloway C. J. The Business of Tourism Bristol: Pearson Education, 2023. 540 p.
44. Jones T. L. Adventure Tourism: Concepts and Trends Auckland: CABI Publishing, 2023. 300 p.
45. Page S. J. Tourism Management. Melbourne: Cengage Learning, 2023. 515 p.

46. Sharpley R. *Tourism and Development in the Global South* Cape Town: Channel View Publications, 2024. 368 p.
47. Smith P. J. *Tourism Management and Sustainability*. New York: McGraw-Hill Education, 2023. 345 p.
48. Walker J. R. *Introduction to Hospitality and Tourism* Boston: Pearson, 2024. 380 p.
49. Williams S. *Tourism Geography: Critical Understandings* Sydney: CABI Publishing, 2022. 300 p.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

1. Історія туризму: від античності до сьогодні. URL: <https://omore.city/articles/166785/istoriya-turizmu-vid-antichnosti-do-sogodni-yak-mandruvali-nashi-predki> .
2. PROMETHEUS .URL: <https://prometheus.org.ua/employment/>
3. Exploer Life. URL: <https://explorer.life/> .
4. Ukrainer. URL: <https://www.ukrainer.net/>
5. Що таке історія і навіщо її вчити? URL: <https://www.superprof.com.ua/blog/navishcho-vchyty-vsesvitniu-istoriu/>
6. Journal of Tourism History. URL: <https://ores.su/ru/journals/journal-of-tourism-history/>
7. Сторія. URL: <https://storiya.info/>
8. Інтерактивні ресурси для вивчення історії. URL: https://znayshov.com/News/Details/interaktyvni_resursy_dlia_vyvchennia_istorii
9. Історія України в історіях. URL: <https://ilearn.org.ua/courses/preview/8>
10. Міжнародний туризм. URL: <https://intour.com.ua/>
11. UNESCO World Heritage Centre. URL: <https://whc.unesco.org>
12. National Geographic: History and Travel. URL: <https://www.nationalgeographic.com/travel>
13. World Travel & Tourism Council (WTTC). URL: <https://wtcc.org>
14. History.com: Travel Section. URL: <https://www.history.com/topics/travel>
15. Tourlib.net. URL: <http://tourlib.net>
16. Україна Інкогніта. URL: <http://ukrainaincognita.com>
17. LikБез: Історичний фронт. URL: <http://likbez.org.ua>

18. «Мандруй Україною» (Державне агентство розвитку туризму України). URL: <https://ukrainaincognita.com>
19. Інститут історії України НАН України. URL: <http://www.history.org.ua>
20. Туристичний портал України (Ukraine Travel). URL: <https://www.ukraine.travel>

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Програма навчальної дисципліни.....	8
Зміст курсу.....	9
Тематика практичних занять та методичні рекомендації до їх підготовки.....	12
Самостійна робота та методичні рекомендації до її виконання.....	44
Модульна контрольна робота та методичні рекомендації до її виконання.....	49
Система оцінювання результатів роботи студентів.....	53
Питання для самоконтролю.....	60
Тести.....	64
Словник.....	77
Список використаних джерел.....	97